

Kapanış Konuşması: Hatıralarla İstanbul

*Beşir Ayvazoğlu
Mihail Vasiliadis
Ahmed Güner Sayar
Erol Üyepazarcı
Mıgırdıç Margosyan*

Beşir Ayvazoğlu

Efendim, hepinizi saygıyla selamlıyorum. 29 Mayıs Üniversitesi'nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi desteğiyle hazırladığı Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu'nun kapanış oturumuna hoş geldiniz.

Bu oturum daha önceki oturumlardaki gibi akademik mahiyette bir oturum değil. İstanbul'u bilen, seven ve tadına vararak yaşayan İstanbullular, hatıralarındaki İstanbul'u anlatacaklar. Dolayısıyla bir çeşit sözlü tarih çalışması yapmış olacağız. Konuklarımızı davet ettikten sonra çok lezzetli olacağını tahmin ettiğim bu son oturuma başlayacak. Konuklarımız Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, Mihail Vasiliadis, Erol Üyepazarcı ve Mıgırdıç Magosyan Beyefendiler... Lütfen kürsüye buyurunuz efendim. Aslında bir konuşmacımız daha vardı: Prof. Dr. Aykut Kazancıgil... Aziz hocamız küçük bir rahatsızlık geçirdikleri için maalesef gelemeyeceklerini bildirdiler. Kendilerine acil şifalar diliyoruz.

Efendim, İstanbul'un tahrip edilmesinde, imparatorluk döneminde askerî yenilgilerle başlayan göçlerin de çok büyük rolü vardır. Şehrin taşıyamayacağı bir nüfus, o şehrin kurdudur. Rumeli taraflarından gelip İstanbul'a yığılan insanların mesken problemi çözülmeden birinci büyük savaş patlak vermiş ve İstanbul bir anda, Anadolu ve Rumeli'nin ekonomik olarak beslediği merkez olmaktan çıkarak kendi kendini tüketmeye başlamış ve yenilenme reflekslerini kaybederek kültür üretmez hâle gelmişti. Geçen asrın sonlarında başlayan göç hiç durmadı. Fakat İstanbul asıl felâketinin 1950'lerde, sanayileşme hamleleri sonucunda başlayan hızlı şehirleşmenin doğurduğu büyük iç göçle yaşandığını sanıyorum. Böylece, yaratıcılığını yitirmiş olsa da, varlığını belli ölçüde devam ettiren Osmanlı şehir kültürü hızla eridi. Bu kültürün en görünen kısmı olan mimari miras ve bu mirasın ayrılmaz parçası olan tabii doku ise, Tek Parti döneminde ilerencilik, 1950'den sonra imar adına insafsızca yok edildi ve bütün şehir, rant alanı haline getirildi. Bu süreçte yerliler, şehirlerini koruyamayacak kadar azınlığa düştüler. Şehirlerin kimlikleri erozyona uğradı. Bu bakımdan, tarihi şehir kültürlerinin en azından yazılı olarak gelecek nesillere aktarılabilmesi için yerlilerinin hatıralarının kayda geçirilmesi büyük önem taşımaktadır. Tabii, "yerlilik" kavramı da ayrıca tartışılabilir. Yahya Kemal, İstanbul'un yerlisi değildi, ama İstanbul deyince aklımıza gelen ilk isimlerden biri odur. Ebaenced İstanbullu olduğu halde İstanbul'un farkında bile olmayanlar var.

Bugün bize İstanbul'u anlatacak konuklarımızdan ikisi köken bakımından İstanbullu değil. Mıgırdıç Bey, Diyarbakır'dan gelmiş. İstanbul'da doğup büyümüş olmakla beraber Ahmet Güner Sayar Bey de aslen Yozgatlıdır. Mihail Bey kadim bir İstanbullu... Erol Bey de öyle... Burada doğup büyümüşler, babaları ve dedeleri de... Erol Bey ayrıca İstanbul'u araştırmaya kendini vakfetmiş bir üstadımızdır. Şimdi bu değerli insanlar İstanbul'u anlatacaklar.

Elimdeki programa göre ilk sözü Apoyevmatini gazetesinin sahibi ve genel yayın yönetmeni Mihail Vasiliadis Beyefendiye vermem gerekiyor. Apoyevmatini, ikinci anlamına geliyormuş, ikinci vakitlerinde çıktığı için bu isim verilmiş. Türkiye'nin Cumhuriyet gazetesıyla birlikte en eski gazetesi... Mihail Bey, bize kendi İstanbul'unu anlatacak. Buyurun efendim, söz sizin.

Mihail Vasiliadis

Teşekkür ederim. Önce burada hazır bulunan bütün arkadaşlar hoş geldiniz. Sayın oturma başkanımız İstanbul'un karakterine iç göçlerin etkili olduğuna ve özelliklerinin çok çabuk değiştiğine işaret etti. Bu gerçekten büyük bir kaygı. Belki de büyük bir tehlike olarak algılanabilirdi, eğer İstanbul, İstanbul olmasaydı. Çünkü bence pek İstanbullu yoktur. İstanbullulaşmış vardır. Çünkü İstanbul kendisine gelenleri kendisine benzetmeyi beceren bir kent. Coğrafyası öyle. İstanbul'un nüfusu hiçbir zaman doğumlarla artmadı, ölümlerle eksilmedi. Her zaman dışarıdan gelen ve İstanbul'da asimile olan toplum tarafından değil İstanbul tarafından asimile edilen göçlerle arttı. Çünkü İstanbul kendisine insanları âşık etmesini bilen bir kent. Onun için ben bu kötüye doğru gittiğini gösteren değişiklikten pek de korkmuyorum. İstanbul yapacağını bilir. Bir müddet sonra o eski İstanbul havasına herkesi alıştıracak, kendisine mâl edecektir.

Bugüne kadar daha doğrusu bundan önceki oturumlarda hep böyle ciddi, dip notlu dediğimiz konuşmalar dinlediniz herhalde. Bilimsel araştırmalar, bilim adamlarının kıymetli fikirlerini dinlediniz. Bugün benden bir masal dinleyeceksiniz. Dolayısıyla konuşmamıza "bir varmış bir yokmuş" diye başlamanın çok daha yerinde olacağını zannediyorum.

Evet, bir zamanlar İstanbul'da "bir varmış bir yokmuş" ... O zaman Rum toplumu denen bir toplum da varmış ve diğer toplumlarla birlikte bu kentte iletişim içinde bazen çok yakından bazen uzaktan ama fena da sayılmayacak şartlar içinde yaşarmış. Şimdi artık bu Rum toplumunun yerinde o toplumun bazı bireyleri kalmış durumda. Ben artık onlara "Rum Rum" diyorum. Yani caretta caretta gibi korunması gereken, yok olmaması için çaba harcanması gereken kişiler. İnşallah bunda muvaffak olunacak, başarılar elde edilecek. Bizi teşrif edeceği beklenen sayın büyükşehir belediye başkanımız burada olsaydı belki o da İstanbul'u anlatabilirdi, anlatırdı. Çünkü o da ilk çocukluğumuzda Aynalı Çeşme'de, ben Aynalı Çeşme Rum İlkokulunun bir öğrencisi iken, o da Aynalı Çeşme Mahallesi'nin Türk çocuklarından biri olarak yoldan topladığımız gazetelerle sıkıştırarak yaptığımız topları yine

yoldan topladığımız ipleri birbirine bağlayarak, onları sararak bir top haline getirdiğimiz o aygıtlarla, o şeyle, futbol oynarmışız. Bazen de iki takım Rum-Türk olarak oluşur ve böylece birbirimizle maç edermişiz. Bunu kendisi de hatırlattı bir buluşmamızda. Tabii o mahalleler artık kalmadı. Bugün artık ben oturduğum binada bile diğer dairelerde kalanları tanımıyorum. Bir tek üst katta kalanı biliyorum çünkü benim mal sahibim, ikide bir zam istiyor oradan ismini biliyorum. Diğer dairelerde oturanların isimlerini pek çıkartamıyorum. Bizim kapıcıya da beyefendi falan diye hitap ediyorum ismini hatırlayamadığım zaman. Oysa doğup büyüdüğüm Tarlabası'da, evimizin köşesinde Emniyet Müdürlüğü var, Kalyoncu Kulluğu ile Tarlabası'nın kesiştiği yerde. Şimdi o indirildi nedense, herhalde yeniden daha fazla katla dikilecek. Onun tam karşısındaki apartmanda da birinci katta bizler oturduk. Ben orada doğdum büyüdüm. Aynı zamanda babamın -diş doktoruydu babam- muayenehanesi de oradaydı, dairenin bir odasında. Orada, o mahallede, aşağı yukarı bütün Beyoğlu'nu hesaplayacak olursak, 40.000'i aşkın Rum yaşardı. O dönemde İstanbul'da Rum sayısı 120.000'in üzerindeydi ve hala o dönemde Osmanlı'dan gelen o eski ilişki havası yaşıyordu.

1923'ten önceki dönemi maalesef yaşayamadım, yetişemedim. Ama anlatılanlardan bildiğim kadarıyla iki değişik Rum toplumundan bahsedebiliriz. Bir toplum sur içindeki İstanbul'un mahallelerinde yaşayan Rumlar, bir de Beyoğlu'nda yaşamakta olan Rumlar. Bu iki Rum toplumu arasında hatlar belirgin. Sur içindeki mahallelerde oturan Rumlar daha fazlaydı Osmanlı Rum'u giyinmesi, davranışı, örf ve adetleri, komşuluk ilişkileri hep değişikti, Osmanlı döneminde fes takarlar, giyinmeleri bir Müslüman Osmanlıdan farksız olurdu. Aksine Beyoğlu'na gelindiğinde, Beyoğlu'ndaki Rumlar, orada yaşamakta olan kent kökenli İstanbullulardan farksızdı. Yani Beyoğlu İstanbulluları Avrupalı, Batı'ya dönük görüşleri olan ve o yaşamı benimsemiş olan kişilerden oluşurdu. Bu iki toplum arasında tabii ki ilişkiler vardı ama yine de arada bir mesafe olurdu. Zannediyorum ki o sur içindeki Rum toplumuyla diğer toplumlar arasında ve Müslüman toplumlar arasında daha sıkı ilişkiler olabiliyordu. Oysa Beyoğlu diğer İstanbullulara biraz da korku veren ona karşı saygı duyulan bir yerdi. Hani

Beyoğlu'na çıkarken kravatımızı takalım yeni ayakkabımızı cilalayalım falan öyle gidelim diye bir havası vardı. Bugün yine tabi öyle blue Jean yırtık pantolonlar olmadan Beyoğlu'na çıkılamıyor. Şimdi moda öyle oldu artık. Bu şekilde bir değişik havalarda vardı. Tabi anılar özellikle bir Rum vatandaşı için -benim yaşımda, şairin dediği gibi yaş 75 ömrün yarısı eder derler ya, ben de işte o yarı yaştayım- önemli. Kırklı ellili yılları yaşadım onları hatırlıyorum. Şu Müslüman toplumla Hristiyan toplum arasındaki ilişkilere değinmek gerekiyor. İlginç ilişkiler çünkü. Önce güzel anılardan başlayayım. Benim ilk tanıdığım Müslüman kişi bizim mal sahibimiz olan ve hemen üstümüzde oturan Yunanistan'dan gelen mübadillerden Muhibbe Hanım. Muhibbe Hanım namazında niyazında, çok efendi, çok hanımefendi bir kişiydi. Maalesef ben babamı yatakta, yatalakken tanıdım. Ben doğmadan yaklaşık 8-10 gün önce bir beyin kanaması sonunda yatakta kalmak durumunda kaldı ve bu birkaç sene sürdü. Bu dönemde -daha sonra annemin dediğine göre- Muhibbe Hanım hiçbir zaman kapıyı vurup da aybaşı geldi diye kirayı istemek üzere gelmedi. Annem ne zaman gidip kirayı ödemek istese Muhibbe Hanım "Abe Madam, ne acele edersin? Hadi git alışverişini yap önce" gibi bir ilişki içerisindeydi. Ve devamlı Muhibbe Hanım'dan bize yemek inirdi. Ben de o zaman dermişim ki; ben bir tek annemin ve Muhibbe Hanım'ın yaptığı pilavla ve köfteleri yerim, dermişim. Gerçekten de pek başka yerde yemek yemek mümkün değildi. Çünkü annem Arnavut kökenli biraz da sert bir kadındı, onuruna çok düşküdü. Bir yere gideceğimiz zaman -ister bu halamızın, amcamızın evi dahi olsun- bir şey verdikleri zaman "Teşekkür ederim şimdi yedim" diyeceksiniz diye bizi ikaz ederdi. Ve biz böyle ağzımızın suyu aka aka bakar "Teşekkür ederim, istemiyorum" deyiverirdik. Ama o dönemde tabi biz bunun nedenini anlayamıyorduk ama unutmamak gerekir ki o dönemde ekmek almak bile karneyle fırında sıra beklemekle olurdu. Dolayısıyla her şey kıt, her şey sayılı... Annemizin de davranışı herhalde bundan dolayı böyle olurdu. Ama iş Muhibbe Hanım'a gelince orada serbestliğimiz vardı. Oraya gidip de su da istemek, ekmek de istemek, peynir de istemek zaten gereği kalmazdı. Muhibbe Hanım hemen Abe Mihail gel bakayım derdi, otur derdi. Tel dolabını açar küpünden hem ne küp böyle

koskoca benim boyumdan uzun, -bugünkü boyumdan değil tabi- üstünde tülbentten bir örtü o örtünün üstünde de tersine konmuş bir bakır tepsi... O küpün suyu da bizim kapıcı Ahmet Efendi'nin aynı zamanda sakalık yapan Ahmet Efendi'nin Galatasaray'da Yeni Çarşı'ya inerken hemen başta solda bir çeşme vardı. Galiba Hünkar suyu muydu? Yok, Hünkar suyu değildi. İsmi hatırlayamıyorum. – Hamidiye suyu. Hamidiye suyu muydu? Oradan tenekelerle doldurulur, o tenekeler gelir tenekenin kapağı açılır ve su küpe boşaltıldığı zaman da sanki o tenekeden müzik çalar gibi “lıklak lıklak lıklak” diye sesler de gelirdi. O sesler hoşumuza giderdi. Suyu o küpten diğer güzel şeyleri de tel dolabından çıkartır, getirirdi, önümüze sererdi Muhibbe Hanım. Dolayısıyla o Müslüman komşumuzdan bende olan anılar her zaman aklıma geldiğinde beni gülümseten anılardır. Ondan dolayı annemin davranışını anlayamazdım. Çünkü sokağa çıktığımızda beni Taksim bahçesine, gezi bahçesine -tabi gösteri toplantısı yapmak için değil oynamak için- giderdik o zaman. Arkasından da Gazhane vardı. Deniz Park ve Güney Park. Özellikle öksürüğümüz olduğu zaman oraya götürülürdük. Dolmabahçe stadının olduğu yerin orda o Gazhane 'den kömürün çıkardığı o buharlar nefes darlığına iyi gelirmiş diye oraya götürülürdük. Orada derin nefes almamız sağlanırdı. Ama yolda, Tarlabası'ndan Taksim'e doğru çıkarken nedense annemiz bizi elimizden tutmazdı elini omuzumuzdan atar ve avucuyla ağzımızı kapatırdı. Sonradan öğrendim ki bu yolda Rumca konuşursak bir olay çıkabilir, başımız belaya girebilir diye annemizin aldığı bir tedbirdi. Ve tabi bu yalnız bizim eve has bir durum değildi. Pek çok aile pek çok anne Rum, Ermeni ya da Musevi buna başvururdu.

Bunun neden böyle olduğunu 3,5 yaşımdayken öğrendim. Dediğim gibi babam ben doğmadan uğradığı beyin kanamasıyla yatalaktı. Ve o 3,5 sene çalışmamıştı. Zor senelerdi. Evden yavaş yavaş eksilen eşyalar vardı, satılırdı. Mesela piyanomuz bir gün kayboldu. Başka eşyalar teker teker yok oluyordu. Annem çantalı ve Sümerbank kuponlu elbiseli kişiler görünce çok endişe eder korkardı. Bir gün kapımız çalındı. Kapı açıldığında bu dediğim Sümerbank kuponlu elbisenin içinde sert bakışlı bir bey başında şapkası, elinde çantası ve onun yanında pejmürde kılıklı, hani Sait Faik'in hikâyelerinden

çıkılmış gibi mi desem, bir yardımcısı. Efendim varlık vergisi verilmesi gerekiyormuş. Babamın 3,5 sene çalışmıyor olması buna engel değilmiş, bizim de bunu vermemiz gerekirmiş. Dolayısıyla vermediğimiz için de haczetmek üzere evimize gelinmiş. Bizim bir şanssızlığımız vardı. Bu gibi haciz olaylarında haneye mühür vurmak mümkün olmadığı için eşya listesi çıkartılır ve yed-i emin olarak ev sahibine teslim edilirdi. Tabi o kayıtlı eşyalarda herhangi bir zarar olması durumunda yahut kaybolması durumunda hapse kadar giden cezalar uygulanırdı. Ama bizim şanssızlığımız bizim evin bir odasının babamın iş yeri olmasıydı. Yani o oda muayenehane olarak geçtiği için iş yeri kabul ediliyor ve onun mühürlenmesi caiz oluyordu. Dolayısıyla gelen memur annemin bütün yalvarmalarına ve ısrarına rağmen haczedilen eşyayı yed-i emin olarak teslim etmediler. O babamın muayenehane olarak kullandığı odayı açtılar ve bütün haczedilen eşyayı oraya tıktılar. Bu arada babamın yatmakta olduğu yatak da bundan kurtulamadı. İki kişi şilteyle hastayı yere, zemine indirdiler ve yatağı da söküp Alman somyası olan ve üzerinde zıplayabileceğim, oyun oynayabileceğim o somyayı ve ön ve arka parçalarını -üstünde bronzdan top şeklinde süsleri olan- çıkarıp öbür odaya götürdüler. Ve haciz olayının birinci etabı tamamlandı. Bu arada ufak tefek eşyalar kaldı onlar da yazılıyor. Sümerbank kuponlu kişi o pejmürde kılıklı adama emir verdi; “Mühürle” diye. Bizim evin kapısı açıldığında daire kapısı tam karşıdaki odaydı babamın muayenehanesi. O odanın öbür tarafı da caddeye bakan ve terası olan bir yerdi. O terasta da benim oyuncak atım dururdu. Üstüne binip de öne arkaya gidip gelebildiğim bir at. O atım terastaydı. Kapılar kapandı, kilitlendi ve o pejmürde kılıklı adam cebinden çıkarttığı ucu halkalı iki vidayı bir tanesini kapıya diğerini de kapının çerçevesine vidaladı. Cebinden çıkarttığı bir ipi oraya bağladı. Yine cebinden çıkarttığı balmumunu çakmakla eriterek o ipin bağlı kısmına akıtmaya başladı. Ben o anda oyuncağımı alamayacağımın farkına vardım. Yani dedim ki peki onlar gidince ben nasıl alacağım bunu. Nasıl anlatmışsam o pejmürde kılıklı adam anladı. Gülümsedi bana ve ipi kopardı. Kapıyı açtı. O odaya tıkmış bulunan eşyanın üstünden geçerek kapıyı açtı, terasın kapısını. Oyuncağımı çıkarıp bana verdi. Ben hemen atımı kucağıma alarak dışarı çıktım

kucaklıyorum atımı ve aynı olay devam etti. Kapı kapandı ipler geçti balmumu akıtılıyor mühür basılacak. Adam da dönüp dönüp bana bakıyor gülümsüyor. Benim sevincime o da ortak oluyor. Derken adamın yüzündeki o gülümseme bir ara donuverdi. Benim üstümden bir yere baktı, benim arkamdaki bir yere. Ben dönüp bakmaya vakit bulmadan üstümden uzanan bir el atımı tuttu, şiddetle kopardı kucağımdan. “Aç kapıyı” dedi. Kapı açıldı, benim atım içeri şiddetle fırlatıldı. “Kapat, mühürle” diye emir verildi. Bu her iki kişi de Müslüman ve Türk’tü. Her ikisi de kendine verilen vazifeyi yapıyordu. Ama biri karşısında çocuk herhalde öbürü karşısında bir düşman görüyordu. Eminim bu memur yolda çocuklu bir kadın görse, ağlayan bir çocuk görse ona yardım etmek için elinden geleni yapardı. Ama orada bu şekilde davranmayı kendisine verilen görevden bir parça olarak gördü. İşte ilişkilerin değişik yönü...

Daha sonra ben bunu başka konuda da yaşadım. Biraz evvel bizim evin kapıcısından bahsettim: Ahmet Efendi'den. Ahmet Efendi Muhibbe Hanım'a taşıdığı gibi bize de sular getirirdi. Bizim evde pişen aştan da kendisine pay olurdu. Zaten Muhibbe Hanım'dan başka bizim o 6 katlı apartmanda oturan Müslüman Türk yoktu. Bir Ermeni ve gerisi Rum'du. Ve hepimizi Ahmet Efendi gayet iyi tanırdı. 6 Eylül günü Ahmet Efendi aşağıda kapıyı kapatarak -bir han kapısı gibi demir bir kapıdır gidip bakanınız olursa bugüne kadar o kapı duruyor- elinde bayrak kapının önünde durdu. Ve gelmekte olan güruhun karşısına dikildi. “Burada Yahudi yoktur Rum yoktur, burası Müslüman evidir” diye bizleri korudu. Ve 6 Eylül olaylarında bizim apartmana gelip de herhangi bir tahrip girişiminde bulunulmadı. O güruh geçip gittikten sonra Ahmet Efendi kapıyı açtı bayrağı içeri koydu kazmasını aldı kapıyı tekrar kapattı ve o güruhun peşine takılarak ilerdeki Rum evlerini kırıp yağma edenlere katılarak görevini yapmaya başladı. Bunu ben sonraları çok düşündüm neden diye. Bakın haklı görüyorum. Çünkü gerek Ahmet Efendi, gerekse Muhibbe Hanım, gerekse benim mahalle arkadaşlarım Türk çocuklarıyla arkadaşlık ederdik. Paskalyada bizim bir âdetimiz vardı o kırmızı yumurtalar yapılır falan. Gece yarısı cumartesi gecesi kiliseye gidilir ve cumartesi geceleri bir ayinde hem kilisede bütün ışıklar kapatılır.

Papaz Efendi içerden çıkar elinde yanan mum vardır ve Hz. İsa'nın dirilmesiyle gelen ışığı simgeleyen o ışıktan herkes mumunu yakar ve bir anda kilise mumlarla ışıklanır, ayinden sonra o mumu eve götürüp evdeki ikonalarımızın bulunduğu yere dikmek hayra vesile olur inancıyla yapılırdı. Ama bir sorun vardı. Kiliseden çıktığımız zaman mahallenin çocukları gelir, alt mahallenin çocukları gelir etrafımızda dolanır üfler ve o mumları söndürmeye çalışırdı. Bu konuda bize yardımcı olan bizim mahallenin Türk çocuklarıydı. Onlar gelir, bizi korur ve mumlarımızı eve sağ salım götürmemizi sağlarlardı. Ondan sonra öbür mahallenin kilisesine gider o kilisenin Rum'larının mumlarını söndürürlerdi. Şimdi neden acaba? Kabahat onlarda mıydı? İlişkinin özü önemli. Muhibbe Hanım bizim kapıcımız ve mahallenin Türk çocukları bizi ismimizle bilirdi Mihail'i tanırdı. Oysa kapıcımız diğer Rum'ları özellikle gazetelerdeki nefret söyleminden tanırdı. Kimdi Rum'lar? İşte Kıbrıs'ta kardeşlerimize şunu yapan bunu yapan kişiler. Kendi öz bilgisiyle tanıdığı Rum onun can kardeşi olurdu. Hatta bana çok zaman ya Mihail sen ne iyi adamsın Rum olduğuna bin şahit lazım derlerdi. Bende ona senin de Türk olduğuna bin şahit derdim, sen de çok iyisin... ve oyunumuza devam ederdik. Mahallenin çocukları bizim kapıcı ve o pejmürde kılıklı adam da bizi ismen bilmiyordu ama o da gazete okumuyordu herhalde. Teşekkür ederim.

Beşir Ayvazoğlu

Büyükşehir Belediyesi Başkan Yardımcısı'nı ve Üsküdar Belediye Başkanı'nı uğurladık. Protokol olmadığı için şimdi daha rahat konuşabiliriz zannediyorum. Evet, efendim Mihail Vasiliadis Beyefendinin bu renkli ve zevkli konuşmasını dinlerken doğrusu hem uygulandık, hem de çok istifade ettik. Bunların artık konuşulması gerektiğine inanıyorum. Bizim tarihimizde de, başka milletlerin tarihlerinde de böyle acı olaylar var. Yunanistan'da da Türkleri böyle bir araya getirsek onlar da böyle çok mühim şeyler anlatacaklardır, eminim. Gönül ister ki hiçbir yerde böyle acılar bir daha yaşanmasın. Önemli olan, bundan sonra bu meseleleri konuşup tartışmak, dökümünün yapıp hesabını kapatarak beraberce güzel ve mutlu bir geleceğe yürümektir. Değil mi Mihail Bel? Demek ki

bir kişinin veya kişilerin yaptıklarına bakarak bütün toplumu mahkûm etmek de doğru değil. Ne güzel anlattınız. Aynı toplumun insanları ne kadar farklı davranışlar gösterebiliyorlar! Bazı olaylar hiç beklenmeyen, hesap edilmeyen sonuçlar doğurabiliyor.

Efendim, şimdi sözü aziz hocamız Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar beyefendiye vermek istiyorum. Kendisi biliyorsunuz hem bir iktisat tarihi profesörü, hem de çok yönlü bir kültür adamıdır. Mesela bir Süheyl Ünver biyografisi var, başlı başına bir derya. Toplantının başında ifade ettiğim gibi aslen Yozgatlı, ama İstanbul'da, hem de İstanbul'un kalbi olan Fatih'te doğup büyümüş. Hocam, zannederseniz Hırkaîşerif'ten başlayarak İstanbul'la ilgili hatıralarınızı, tasavvur ve hayallerinizi anlatacaksınız. Buyurun lütfen.

Ahmed Güner Sayar

Hepinizi saygıyla sevgiyle selamlıyorum. Ufak bir parantez açarak, sözlerime başlamak istiyorum. Ben bir İstanbul çocuğuyum. Ailem bundan yaklaşık 105 sene önce Yozgat'tan İstanbul'a geliyor. Dedem İstanbul Darülfünunu'nda, Mekteb-i Hukuk'ta hukuk tahsili yapmış. Dolayısıyla ben, yetişmem ve yetiştiğim ve aldığım kültür itibarıyla saf kan İstanbulluyum. doğumum Guraba Hastanesi. Allah encamımızı hayreylesin, garipler hastahanesinde, Bezmiâlem Valide Sultan'ın vakfında dünyaya gelmişim. Hırkaîşerif İlkokulu mezunuyum. İki cami arasında, camilerden biri Hırkaîşerif, diğeri Mesih Paşa yahut Eski Ali Paşa Camii. İki cami arasında kaldık. Dolayısıyla sizin şuurunuzda İstanbul varsa, İstanbullu olmak başka, İstanbulcu olmak başka anlamlar taşıyacaktır.

Peygamber hırkasının altında, beş sene o çocukluk safiyetiyle ilk mektep tahsilini tamamladım. . Bunlar mühim şeyler; kişisel tarih, de, toplumsal tarih kadar önemlidir. Buradan hareketle, İstanbul'un bizim tarihimizde ne kadar önemli olduğuna işaret etmek istiyorum. Hırkaîşerif Camii'nin önünde, düz damlı, bodur minareli bir mescit var: Akseki Mescidi. Mescidin üzerindeki tabelada aynen şöyle yazıyor: Akseki Mescidi H. 857. Allah Allah! Bu ne demek oluyor? "H." ne?. Caminin ve mescidin önünde mezar taşları var. Kargacık

kurgacık vav, nun falan birbirinin içine geçmiş, nedir bu? Nerede yaşıyoruz bilen yok. İşin garip tarafı, ilkokuldaki öğretmenler de bilmiyor Meğerse H. hicri tarihin kısaltmasıymış, 857 tarihinin miladi karşılığı da 1453’müş. Düşünebiliyor musunuz? Bu şehrin fethine katılmış Hz. Muhammed’in hadisinde geçen “nime’l-ceyş”in kabirleriyle karşı karşıyayız. Öyle bir mahalde yaşıyorsunuz ki, bir sokaktan ötekine geçişte beklemediğiniz sürprizler sizi karşılıyor. Bu bir mescit bir namazgâh olabiliyor. İstanbul’un fethine katılmış bir “ni’me’l-ceyş”in, bir kutlu askerin kabri olabiliyor. Çeşme olabiliyor, sebil olabiliyor merkezî İstanbul içerisinde. Fakat önce, sizin kafanızda tarih ve çevre şuurun uyanması gerekiyor. Bunun içinde bir nüfuz-u nazar sahibi hocaya ihtiyacınız var, zira formel tahsiliniz size bunları öğretmiyor.

Hayat akarken, kader karşıma bir kâmil insanı çıkarttı. Kendisini daima hayırla, rahmetle, minnetle ve şükranla andığımız bu büyük insan Süheyl Ünver’di. O da İstanbul’un evladı, fakat yüksek şuurlu bir İstanbulcu... Her şeyi biliyor, her şeyi kaydetmiş. O bizim şaşkınlıklarımızı düzeltti ve İstanbul’a açtı. O zaman baktık ki, iş başkaymış. Bize şunu söylerdi: “Ben bu İstanbul’da, bin yıldır Hıristiyan’ım, beş yüz küsur senedir de Müslümanım.” Böyle derdi. İstanbul’un Türkleşmesini anlatırdı. 29 Mayıs 1453’te İstanbul fethedilmiş; fakat fetih gerçekleştikten sonra sokak aralarında çatışmalar bir süre daha devam etmiş. Askerler şehit oluyor. Fatih Sultan Mehmet’i haberdar edip, “askerimiz şehit oldu, ne yapalım?” diye soruyorlar. Fatih Sultan da, “onları şehit oldukları mahallere defnedelim,” diyor ve İstanbul’un Müslüman – Türk bir çehre kazanması için işe önce mezarlıklardan başlıyor. Merkezi İstanbul’da, sokak aralarında sizleri bekleyen sürprizler arasında fetih şehitlerinin kabirlerinin bulunması bundan dolayıdır. Bununla, Merkezi İstanbul’u, surlarla çevrili İstanbul’u, tarihî yarımadayı kastediyorum. Beyoğlu’nu değil! Fatih Sultan Mehmed’in 3 Mayıs 1981’de vefatına değin, 25-30 yıllık kısa dönemde İstanbul’un Türkleşmesini, Müslümanlaşmasını, diğer imar hareketleriyle sağlıyor.

Bu şehirde dünyaya geldim, fakat yetişmem itibarıyla gördüğüm şey şu oldu; Mesih Paşa Camii’nin yapılış tarihi 1585, orada bir taşa dokunduğunuz zaman 1585 ile temasa geçiyorsunuz. Tarih o noktada durmuş, ne 1584 ne 1586. Bu gerçeği bir şuurla tarihi maddeyi

yakalıyorsunuz. Fakat bu şuurun işlenmesi, adını biraz evvel hürmetle andığım Süheyl Ünver Bey'in vasıtasıyla oldu. O, her şeyi kaydetmiş İstanbul'la ilgili olarak. Benim çocukluk yıllarım 1960 öncesine rastlar. Anılar yumağını çözdüğüm zaman, gördüğüm İstanbul şöyleydi: İstanbul'da biraz önce bahsettiğim düz damlı, bodur minareli mescitlerin, yol açıyorum diye, Demokrat Parti yöneticileri tarafından maalesef yıkılması oldu. Bu da Demokrat Parti'nin hazin sonunu hazırladı. Bundan da anlıyorum ki merkezi İstanbul'da bir şey var. Bir sır var ki, bu sır nereden kaynaklanıyor? Bu sırrın araştırılması bizi, sınırları belli bir coğrafya ve belli bir zamana, buradan hareketle bir mekân algısını yürütmeye götürüyor. İstanbul kendisine tabi olanları değiştirirdi. Evet, merkezi İstanbul'da olursanız değişirsiniz. İstanbul o kadar büyüyor ki, biraz manevi alandan parasal alana geçtiğimiz zaman İstanbul'un büyümesiyle birlikte ezansız semtlerin çoğaldığını görüyoruz. Bu bizi *ahistoric*, tarihi olmayan, tarihle herhangi bir ülfeti, yakınlığı olmayan bir İstanbul'a götürür. Ama benim yetiştiğim İstanbul öyle değil. Camilerle dolu, mescitlerle dolu, ezan sesleriyle dolu; o iklim içerisinden geliyorsunuz. Biz çocukluğumuzda, Mesihpaşa Camii'nin ön haziresinde oynarken gözümüz, kulağımız daima içerden gelecek Mevliit sesindeydi. O ses gelince oyunu keser, doğruca caminin içine girerdik. Camide, Mevliid'e gidiyoruz, ama Mevliid'i okuyan kim, kimin için okunuyor, bunlardan bihaberiz tabi. Aklımızda tek bir şey var: Arkaya dönüp dönüp bakıyoruz, şeker ne zaman gelecek diye. Şekeri aldıktan sonra, tekrar oyunumuza dönüyoruz. Fakat bu Mevliitlerden biri, 7 Temmuz günü okunan Mevliitler diğerlerinden farklı. Şeker, Hacı Bekir'den Kenan Efendi isminde, kâmil bir insan için bu mevliid okunuyormuş. Sonradan öğrendim ki, tekkesi de var, Kırtay Sokağı'nda. Dergâh, 1908 veya 1909 senesinde yapılmış, önünden defalarca geçtiğimiz bir sokak, fakat o şuur olmadığı müddetçe o yapının manasını fehmedemiyorsunuz. Sonra akletmeye başladım ki, orada bir evliya kültürü var. Mekân algısı böyle başlıyor. 1930'dan itibaren, Sâmiha Ayverdi ve ailesi, bu tekkeye yakın bir yerde ikamet ediyorlar. Onlar isteselerdi, Boğaziçi'ndeki yalılardan veya konaklardan birinde rahatlıkla oturabilirdi. Neden Fatih'i tercih ettiler? Demek ki, bir bağlantı, bir ruhi, manevi iklim içerisinde bulunmak istiyorlar. Bu

beni, insana doğru götürmeye başladı. Dedem, 1910 senesinde Fatih türbesini bekleyen bir kâmil insana intisap etmiş. Fatih türbesinde ismini hayırla ve minnetle andığım hakikaten kâmil bir insan. Fatih türbedarı Ahmet Amiş Efendi. Dedem bu zâta, yakın olmak istemiş. Dolayısıyla o civarda bir fakirhane almışlar. Ben dedemle, 1960 öncesinde İstanbul'u hususiyle Boğaziçi'ni gezdim ve çocukluk şuuru içerisinde o güzel İstanbul'u gördüm. Bulduğumuz Fatih bile heder oldu. Meğerse o mübareğin bir sözü varmış: "Fatih, İstanbul'un Medine'sidir," diye bir söz söylemiş. İşte sır burada kendini açığa veriyor. Demek ki, Fatih İstanbul'un göz bebeği oluyor. Sonra karşı taraf yani Fenerbahçe Stadyumundan Bostancı'ya kadar olan kısmı, size çocukluk hafızama nakşolan kazınan bilgiler içerisinde söyleyeyim. Oraları, bey paşa konakları ile, sanki Babil'in asma bahçeleri gibiydi. Oraları da ekonomiye yenildi ve İstanbul silüetini kaybetti. Dolayısıyla, bu ve bundan sonraki asırlar, rasyonel iktisadi bireyin bize hükmettiği çağındayız. Artık İstanbul beyefendiliği, İstanbul Türkçesi, İstanbul zarafeti, İstanbul inceliği giderekten kitaplarda kalıyor. Cumhuriyet öncesinde İstanbul'a gelen kişi kendisini İstanbul'a uydururdu ve İstanbul efendiliği söz konusuydu. Hanımefendiliği de öyle! Yetiştik ve gördük. Eyüp Sultan'ı hatırlıyorum. 1950'lerin başında çocuğum, annem beni bu kutsal mekâna Hazret'i ziyarete götürürdü. Düşünün, şimdi gitseniz, Mihmandar-ı Resûlullah, Hazreti Halid ibn-i Zeyd Eba Eyyûb-el Ensârî'nin sandukasını göremezsiniz. Hırka-i Şerif de öyle! Benim yetişme yıllarımda ramazanın on beşinde açılırdı. Her gün giderdim. Sınıf arkadaşımın babası nur yüzlü bir adam olan rahmetli Haşim Köprülü, Salat-i ümmiye eşliğinde, oradaki ritüele başkanlık ederdi. Şimdi giremiyorum içeri. Öyle bir kalabalık ki, korkuyorum tahtalar çökecek diye. Burası 1851'de yapılmış ve hiç kimse 150 sene sonra oranın akıbetinin böyle olacağını düşünememiş. Ramazan günlerinde inanalar oraya fevc fevc geliyorlar, müthiş bir izdiham oluşuyor. Rahmetli Süheyl Bey'le gerçekleşen gezilerimizi hatırlıyorum. Eyüp Sultan'a götürürdü. Derdi ki; "Burada ne dünyadasınız ne ahirette." Sonra İstanbul'da gezdirdiği yerlerden biri de Vefa Lisesi'nin karşısında Molla Hüsrev Camii ve civarı idi. Yapılış tarihi 1453. Minareyi gösterir ve 'fetihle aynı yaşıt' olduğunu söylerdi.

Daha sonra, karşısında bulunan, Ekmekçi Ahmed Paşa Medresesi'nin bulunduğu sokağı gösterir, 20 metre kadar gider ve 'burası fetihten bu yana hiç değişmemiştir' derdi. Şimdi bakıyorum da, elde avuçta bir şey kalmadı diye korkuyorum. Bizi yönetenlerin merkezi İstanbul'a sahip olmaları gerekir. Ümraniye'ye ne yaparsan yap ama suriçi İstanbul'u koru! Orası gerçekten ezan çifte ezanların okunduğu semtler. Bu şehrin kıymeti nereden geliyor? Hemen söyleyeyim; Hz. Muhammed'in hadisinden geliyor. Türkler bunu fehmetmişler ve Peygambere ittibâ etmişler. 1071'de, Anadolu'ya devletle gelmişler, 1071'de Malazgirt, 1081'de Üsküdar. Üsküdar'dan merkezi İstanbul'a bakıyorlar. Devlet programlarına alıyorlar. Nihayet 1360 senesinde, Üsküdar'ın alınması ve bir yüz sene sonra da İstanbul'un fethiyle bu rüya gerçekleşiyor. Hepimizin İstanbul'la ilgili anıları vardır ve bunlar önemlidir, kayda alınmalıdır. Artık, benim kişisel tarihim içinde İstanbul'a gitmek, o yalan söylemeyen tarihi taşla konuşmak, benim için bir farz-ı ayndır. O bakımdan, bu 'belde-i tayyibe'yi çok seviyorum. Ecdadımı, ailemi rahmetle anıyorum, bana bir İstanbul bıraktıkları ve beni bir İstanbul çocuğu olarak burada dünyaya getirdikleri ve buna İstanbul şuurunu kazandıran Süheyl Hocama da... Efendim beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Beşir Ayvazoğlu

Çok renkli konuşmalar cereyan ediyor, *dikkat ettiyseniz. Bu konuşmalara her zaman her yerde şahit olmak mümkün değildir. Gençliğimde keşke ben de bu gençler kadar şanslı olsaydım, böyle şahsiyetleri dinleme imkânı bulsaydım. Bu arada Ahmet Güner Sayar hocamızın bir zamanlar yaşadığı çok iyi bildiği Hırka-i Şerif semtini ve tarihini yazmak gibi bir düşüncesi vardı. Bunu kendisinden bekliyor ve tekrar teşekkür ediyorum. Evet, şimdi aziz üstadımız Erol Üyepazarcı beyefendiye dönmek istiyorum. Kendisiyle ilgili düşüncelerimi az önce size söyledim, tekrar etmek istemiyorum. Ama Erol Bey'in hakiki bir İstanbullu ve bir İstanbul sevdalısı olduğunu vurgulamak isterim. Bugün çok az insanın ismini bildiği eski bir İstanbul semtinde, Taşkasap'ta doğup büyümüş. Gençlerden duyan var mı bu ismi, bilmiyorum. Buyurun Erol Bey.*

Erol Üyepazarcı

Mihail Vasiliadis Bey'in ve Ahmet Güner Sayar Bey'in ifadelerinden ve Mıgırdıç Bey de İstanbul'a 1953'de geldiğini bana söylediğinden anladığım buradaki dört kişi içinde en yaşlı İstanbullu benim. Ben Taşkasaplı'yım. Eski tâbirle *Nefs-i İstanbul* çocuğu, yani tarihi yarımada çocuğuyum.

Taşkasap, bugün Taşkasap'ta oturanların bile bilmediği bir semt ismi. Taşkasap neresi sualine şu cevabı verebiliriz:

Benim çocukluğumda bugünkü Vatan ve Millet Caddeleri yok. Vatan Caddesi yerinde dar bir Sülüklü Sokağı var. Bu dar sokağın sonunda da yeniçeri ortalarının virane hâlindeki yıkılmış kışlası vardı. II. Mahmut döneminde Vak'a-i Hayriye'de II. Mahmut'un topçubası Kara Cehennem İbrahim Ağa'nın topla yerle bir ettiği kışla. Üst tarafta da ismi yine Millet Caddesi olan dar bir cadde daha var. Bu iki dar caddeyi birleştiren yokuş yolun adı da Molla Gürani Caddesi idi. Bu caddeye dik olan Nakibüleşraf Sokağı'nda da bizim iki katlı evimiz vardı. Benim bütün çocukluğum ve ilk gençliğim burada geçti.

Şimdi eski İstanbul'a methiyeler daha doğrusu mersiyeler yazacağım ama bu mersiyeler herhalde benim çocukluk ve gençliğim için de söylenmiş olacak.

İstanbul'da o zamanlar bizim sokağımızda en fazla iki katlı evler vardı fakat o evlerin hepsinin bahçeleri vardı. Her ev bahçeliydi, Meşhur bir Fransız mimarı vardır; dünya çapında ünlü Le Courbusier... Le Courbusier 1920'li yıllarda İstanbul'a vapurla gelir ve denizden eski suriçi İstanbul'una baktığı zaman hayran olur. En fazla iki, üç katlı evler ve her evin yanında muhakkak birer bahçe. Buna karşın Galata ve Beyoğlu'nu gördüğü zaman çirkin taş yığını diye orayı hiç sevmediğini ifade eder. Gerçek te buydu. Bizim de iki katlı bir evimiz ve çok geniş içi meyve ağaçlarıyla dolu bir bahçemiz vardı. Bizim evin karşısında eski bir konak vardı. İttihat Terakki erkânından I. Dünya Savaşı'nda Ordu Sıhhiye Reisi olan Süleyman Numan Paşa'nın konağı. Paşadan konağı mahallemizin kasabı Süleyman Amca almıştı. Bu konağın bahçesi inanılmaz büyüktü ve biz mahallenin çocukları o bahçenin meyvelerini tıka, basa bütün yıl yerdik.

İstanbul'un her yerinde olduğu gibi mahallemizde de bostanlar vardı. Yani o günkü İstanbul yediği sebzeyi kendi bostanlarında üreten bir kentti. Bizim sokakta da kendisini "Ben Arnavut gâvuruyum" diye tanımlayan Hırsto adlı bir bahçıvanımız vardı. Rahmetli annem:

-Hadi git Hırsto Usta'dan domates al, patlıcan al, biber al gel; derdi ben de gider alırdım. Şehirde çok bostan vardı. Mesela Yedikule ile Yenikapı arasında Büyük Langa ve Küçük Langa Bostanları gibi. Bu bostanlar Mihailidis Bey'in söz ettiği suriçi İstanbul'da Rumların yoğun olarak yaşadığı Samatya semtinde idi.

Eski İstanbul'da bir mahalle ve semt kültürü vardı. İnsanların ilişkileri bugünkünden çok farklı; daha samimi ve sıcaktı. Örnek teşkil edeceğini umduğum bir hatıramı anlatayım:

Bizim mahallemizde muhterem bir zat yaşıyordu ismi Tahir Olgun daha tanınmış şekliyle Tahir'ül Mevlevi. Çok saygın bir zattı. Pek çok eseri vardır; on ciltlik *Mesnevi Şerhi*; bugün de hâlâ yararlandığım *Edebiyat Lûgatı* gibi kitapları vardır. Eski deyişle hâzâ bir İstanbul Beyefendisi idi.

Şunu hemen belirtiyim: İstanbul beyefendisi, numune bir kişiliği simgeler; bir üsluptur, bir yaşam tarzının temsilcisidir. Eski sözlükler İstanbul Beyefendi'sini "*kibar, hatırnaz, terbiyeli, müsamahakâr, iyi eğitilmiş, alçak gönüllü ama onurlu, iyiliksever, olgun, çelebi ve halûk yani iyi huylu ve geçim ehli*" bir kişi olarak tanımlar Tahir'ül Mevlevi de böyle bir zattı. Mahallemizdeki ismi "Büyük Efendi" idi ve mahalleli kendisine büyük saygı gösterirdi.

Biz sokağın veletleri yaz günlerinde sabahtan akşama sokakta futbol oynardık; biz top oynarken eğer Tahir'ül-Mevlevi sokaktan geçiyorsa onu ilk gören çocuk "Büyük Efendi geliyor, Büyük Efendi geliyor!" diye bizi uyarırdı; biz ona top çarpmasın, bir saygısızlık olmasın diye oyunu bırakır; onun geçmesini beklerdik. Bu muhterem zatın bugün de gözümün önünde düzgün kesilmiş bembeyaz bir sakalı vardı; tertemiz ve çok uyumlu giyinirdi. Bizim oyunumuzu durdurduğuna üzülürdü; yaşı itibarıyla yavaş yürüyen bir kişi olduğu halde çok hızlı sokağı geçmeye çalışırdı; biz bir an önce oyunumuza dönelim diye.

Rahmetli Tahirü'l-Mevlevi ile ilgili çok hatıram var. Nasıl Ahmet Bey'in söz konusu ettiği Amiş Efendi sıradışı bir muhterem zat ise o da öyleydi. Özellikle bayram günlerinden hatırladıklarım bugün beni tatlı bir hüzne sevk ediyor. Bayram namazlarını mahalleli olarak Ahmet Hoca'nın da üzümlere belirttiği gibi Millet Caddesi yapılıırken maalesef yıkılan Deniz Abdal Camii'nde kııldık. Deniz Abdal İstanbul fethedilirken görev yapmış bir zattır ve camii de yüzük taşı gibi çok zarif bir mabetti ve fetih döneminden kalmaydı. Bayram namazına Tahirü'l-Mevlevi de gelirdi. Hoca Efendi'de ona büyük itibar gösterir imametini teklif ederdi; o kabul etmezdi. Namazdan sonra cami avlusunda mahalleli bayramlaşırdı. Tahirü'l-Mevlevi yaşlı olduğundan bir iskemle getirirler oraya oturur öyle bayramlaşırdı. Önce büyüklerle bayramlaşır, kesinlikle elini öptürmezdi; ama biz çocuklara elini öptürürdü; sıraya girerdik. İskemlesinin yanında bir masa ve masanın üstünde biz çocuklara vereceği bayram hediyesi olan Nestle'nin içinde küçük çikolata taneleri olan kırmızı kutuları bulunurdu. Her elini öpen çocuğa bu çikolata paketlerinden birini verirdi; önemli olan çikolata kutularının içinde olan kâğıt bir liraydı. Bizim için çikolatanın ziyade o bir lira önemliydi; çünkü semtin bayram yerine gider, parayı keyifle harcardık.

Hiç unutmam, bir bayram günü, âmiyane tabiriyle bir fırlatma arkadaşımız vardı; Arnavut Sarı Kemal; yan yanaydık elini öpüp çikolataları aldık sıradan çıktık;

-Ben bir kere daha sıraya gireceğim nereden tanıyacak, dedi.

Gitti yeniden sıraya girip el öptü; biz de bakıyoruz; rahmetli fark etti, gülümseyerek Kemal'in başını okşadı; çikolata kutusunu verdi, pek kimsenin başını okşamazdı.

Kemal geldi ama üzgün,

-Anladı yahu benim ikinci defa gittiğimi, dedi.

Kemal çok utanmıştı; gitti:

-Efendim ben iki kere sıraya girdim, kusura bakmayın; deyip kutuyu masaya bıraktı. Büyük Efendi Kemal'in ikinci kez geldiğini hissettirmesine çok üzüldü:

-Hayır, nereden bileyim evladım; ben seni bir kere gördüm filan dedi; masada beş, altı kutu kalmıştı, onları da Kemal'e verip bizim yanımıza gönderdi ve arkadaşlarına dağıt dedi. Kemal geldi:

-Arkadaşlar, çikolataları paylaşırız ama içindeki paraların yarısı benim, dedi.

Bayram yerimiz Sülüklü Sokağı'ndaki Ahmediye Karakolu'nun yanındaki boş arsada idi. Ben en çok 10 kuruşa bir tur attığımız amelimanda atlara binip dolaşmayı severdim; herhalde çok kovboy filmi seyrettiğimizden kendimi atın üzerinde kovboy zannedirdim.

Mihailidis Bey'in bir sözüne katılamayacağım. Katılamayacağım ifade "İstanbul kendine katılan kişileri asimile eder, kendine uydurur" ifadesi. Bu bugün için geçerli değil.

İstanbul her zaman göç alan bir şehirdi ama Osmanlılar zamanında Osmanlı'nın şehrin nüfusa çok çoğalmasın diye bazı tedbirler aldığı da bir gerçek. İstanbul meyve, sebze ve balık dışında üç ana gıda maddesi olan un, et ve yağı dışarıdan getirtme zorunda olan bir kent. Bu bakımdan o dönemin şartlarında bu üç gıda maddesini pahalı olmayan bir şekilde şehre getirme organizasyonunu halletmek gerekiyor; bu da şehrin nüfusunun çok artmamasını gerektiriyor. Bilirsiniz bugünkü Bostancı semtini ismi oradaki Bostancı karakolundan gelir; bir de Büyükçekmece'de aynı karakol var. İstanbul'un iki girişi böylece kontrol altında tutuluyor. İstanbul'un nüfusu XVII. Yüzyılda hem Robert Mantran'a hem Ömer Lütfi Barkan'a göre 800.000 kişi civarında. Daha sonraları bir milyona yaklaşmıştır ama hiçbir zamanda daha fazla artmasına izin verilmemiştir. Bu bakımdan Osmanlı döneminde İstanbul'a göçmesine izin verilen kişiler yerli İstanbullulara karşı pek az sayıdadır; bunları da İstanbul kolaylıkla asimile eder.

Rahmetli hocam Reşat Ekrem Koçu'nun şehir uşağı diye bir tâbiri vardı. Bu tâbir İstanbul'un İstanbullulara verdiği terbiyenin sonucunda ortaya çıkan kişiyi anlatırdı. Yani rahmetli hocam bu büyük kentin ve büyük medeniyetin kişilere bazı hususiyetler kazandırdığına inanırdı; yani şehir uşağı çok eğitilmiş olmasa da belli bir kalıba girmiş, belli bir terbiyeyi almış insanları ifade eder. Şehir uşağı'nın daha incelmüşü daha eğitilmişü İstanbul Beyefendisi dediğimiz tiptir.

Daha önceden değindiğim vasıflara sahip İstanbul beyefendileri her sokak başında rastlanacak tipler değildir; ender insanlardır; işte size anlattığım Tahirü'l-Mevlevi gibi.

İstanbul efendisi ve İstanbul Türkçesi kavramları bana göre artık gündemden kalkmış kavramlar. Bunları gündemde tutmanın bugünkü toplumsal koşullar altında pek mümkün olacağını zannetmiyorum. Çünkü benim çocukluğumda İstanbul'un nüfusu 800.000 kişiydi; yanlış hatırlamıyorsam İstanbul nüfusunun bir milyonu geçmesi 1955 sayımlarında oldu. Bundan dolayı o günkü İstanbul ile bugünkü İstanbul'u mukayese etmek biraz abes olur. İstanbul'un bugünkü resmi nüfusu 15 milyon; bazılarına göreyse 17 milyon. Şimdi 17 milyonluk İstanbul ile 800.000 nüfuslu İstanbul'u mukayese edip yaslar bağlamak pek rasyonel değil. Bir misal vereyim. Bugün Bayrampaşa kazası büyük bir kent; pek çok Anadolu kentinden daha büyük, mega bir kent. Çocukluğumda Bayrampaşa olduğu gibi koca bir bostandı ve enginarı çok ünlüydü; bizim semtin cuma günleri kurulan pazarında pazarcılar "Bayrampaşa'nın enginarı bunlar!" diye satarlardı.

Mesela yine çok şaşıracağınız bir hususu anlatayım size. Topkapı'da surların dışında şimdi mezarlıklar var biliyorsunuz. Benim çocukluğumda hiç mezarlık yoktu orada. *Numune Bağları* denen üzüm bağları vardı. Bu bağlarda nefis kınalı yapıncak ve çavuş üzümleri yetişirdi; biz oraya üzüm zamanında Ağustos ayları filan pikniğe giderdik. Basit kahvehaneler vardı. Çay, kahve, gazozdan başka bir şey satılmazdı, yiyeceğimizi alır gider; dönerken de bol bol üzüm alırdık.

Geçen yıl kitap fuarına gidiyordum. Arabayla gitmek yerine metrobüsü tercih ettim. Zincirlikuyu'dan metrobüse bindim. Giderken Topkapı civarında durduk; durağın levhasında *Numune Bağları* yazıyor. Herhalde o durağın civarında oturan bugünkü hemşerilerimizin çok büyük çoğunluğu bu ismin nereden geldiğini bilmez; merak ta etmez.

Size daha ilginç bir hususu da söyleyeyim. Mecidiyeköy bütünüyle dutluktu. Şehir Şişli Camii'nde biterdi; yanında tramvay deposu vardı; bugün orası büyük bir alışveriş merkezi. Biz 1940'ların sonlarında Mecidiyeköy'e dut yemeye giderdik. Şişli'ye kadar tramvayla

gelirdik; orada faytonlar vardı; faytonlara biner dut yemeye giderdik ve de bir günlüğüne dut ağacı kiralardık. 3 lira veya 2 lira verirsin o gün boyunca kiraladığın ağaç senin olur; biz çocuklar ağaca tırmanır- dık; aşağıya bezler serilir; sopalarla vururuz; dutlar dökülür; pikniği- mizi yaptıktan sonra da o günkü ganimet olan dutları alır giderdik ve inanır mısınız bilmem ama çevrede bir Tekel'in likör fabrikası vardı; daha Ali Sami Yen Stadı bile yapılmamıştı; bir de Darülbedayi'nin başrejisörü Muhsin Ertuğrul Bey'in iki katlı bir evi ile Arnavut süt- çülerin süt, peynir, yoğurt yaptığı mandıralar vardı. Etrafta inekler dolaşırdı. Şimdi bu Mecidiyeköy'den bugünkü Mecidiyeköy'e bakar- sanız İstanbul'un ne kadar büyük bir değişim geçirdiğini anlarsınız. Mesela o günlerde gazeteler yazardı: "Levent Çiftliği'ne kurtlar indi"

Orasının ismi Levent Çiftliği idi. Etiler filansa esamisi geçme- yen yerlerdi. Şimdi İstanbul bu kadar büyüyünce, bu kadar genişleyin- ce Ahmet Hocam kusura bakmasın eski İstanbul maziye karıştı, gitti. Bunun için İstanbul Beyefendisi de, İstanbul Türkçesi de belli bir za- man içinde yaşanmış, bitmiş olgular olarak karşımızda duruyor. Yine de İstanbul Beyefendiliği üzerine bir iki söz daha etmek istiyorum.

Mesela bizim semtin çok sevilen bir doktoru vardı; Nâsır Ar- çağ Bey. Mübarek bir adamdı. Yazıhanesine semtin bütün insanlarını muayene eder; fakat para filan almaz; oda kapısının yanında masa üzerinde cam bir kap olurdu; içine isterseniz muayene ücreti olarak takdir ettiğiniz parayı koyarsınız; isterseniz ve ihtiyacınız varsa bu kaptan para alırsınız. Nâsır Bey *Topkapı Fukaraperver Cemiyeti'* nin de başkanıydı. Allah rahmet eylesin çok ince düşünceli bir adamdı. Çocuk iken tedavi ettiği mahalle gençleri ona yardım ederlerdi. Cemiyetin mutfağında pişen yemekleri eski Studabaker marka otomo- biliyle fakirlere gece dağıtırdı. Kimseler görüp bu yardımı alan insan- ların gururları kırılmasın diye yemekleri gece karanlığında dağıttırırdı. Kızamık olduğum zaman beni de tedavi etmişti. Tipik bir İstanbul Beyefendisi örneği idi; aklıma geldi; söyleyeyim dedim.

Şunu da vurgulayayım eski İstanbullular İstanbul Beyefendisi sözünü öyle pek sık ve herkes için kullanmaktan içtinap ederlerdi. Bunun bir tipik örneğini vereyim. İbnülemin Mahmut Kemal İnal'ı

herkes tanır. Büyük bir biyografi mütehasısı, bir devr-i kadim efendisidir ama *asabiyyü'l-mizaç* ve şedidü'l-infiial bir zattır yani kızdığında reaksiyonunu çok şiddetli gösterir. Bu büyük âlimin hayatını hâzâ bir İstanbul Beyefendisi olan Hüseyin Vassaf Bey *Kemâlü'l-Kemâl* isimli bir eserde anlattı. Hüseyin Vassaf Bey bu eserde bütün metihlerine rağmen Mahmut Kemal Bey için hiçbir zaman İstanbul Beyefendisi idi demedi ama onun kardeşi olan çok mütevazı ve iyi bir insan olan Tevfik Bey için bu sıfatı kullandı. Tevfik Bey'den bahsederken tam bir İstanbul Beyefendisi idi der yani büyük âlim Mahmut Kemal Bey'e vermediği İstanbul Efendiliği pâyesini kardeşine verdi. Çünkü İstanbul Beyefendisi asabi ve kızdığı zaman ortalığı yakıp yıkan bir kişi olamazdı.

İstanbul Beyefendiliği o kadar güzel bir elbisedir ki karşısındakini saygı duymaya mecbur eder. Bu konuda tarihi bir anekdot anlatıp lafi bitireyim.

II. Mahmut dönemine damgasını vurmuş bir Hâlet Efendi vardır. Paris Sefiri iken Sadaret Kethüdası oldu. II. Mahmut üzerinde büyük bir nüfuzu vardı; sadrazam dâhil bütün üst devlet ricali onun padişah katındaki bu yakınlığından çekinirdi. Halk ona devlet kethüdası diyordu; devletin üst makamlarına onun önerdiği adamlar atanırdı. Bazan birilerine takar; onun gözden düşmesi için her yola başvururdu. Bir ara dönemin defterdarı Moralı Osman Efendi'ye taktı; her yerde aleyhinde konuşuyordu ama II. Mahmut defterdarını sevdiğinden azletmiyor; Hâlet Efendi de "Sahib-i devlet bu âdemi niye tutar anlamıyorum" diyordu. Bir gün Süleymaniye'de ki konağında otururken adamları Defterdar Efendi'nin kendisini ziyarete geldiğini haber verdiler. Hâlet Efendi heyecanlandı, üstünü başını düzeltti ve kapıya kadar inip misafirini büyük saygıyla karşıladı; izzet ü ikram ile misafir etti ve büyük bir riayetle kapılara kadar geçirdi. Hâlet Efendi'nin Defterdar'dan nefret ettiğini bilen adamları şaşkınlık içinde kaldılar ve:

-Efendimiz, siz bu zatı hiç sevmezsiniz; niye bu kadar itibar gösterdiniz? diye sordular. Hâlet Efendi:

-Vallahi, dediğiniz doğru; bu zatı sevmem elimde olsa canını bile almak isterim ama adamın üstünde bir İstanbul Beyefendiliği var ki; işte o beni kendisine saygı göstermeye mecbur ediyor. Canını alırım ama İstanbul Efendiliği'ni alamam,

Efendim, eski bir İstanbulluyu, eskimiş bir ihtiyarı sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Beşir Ayvazoğlu

Bu çok lezzetli konuşmalarından dolayı Erol Bey'e teşekkür ederim. Dikkat ederseniz mümkün mertebe müdahale etmiyorum, misafirlerimiz ne kadar konuşabilirlerse konuşsunlar diye. Ama kısa kesiyorlar. Bu da İstanbul efendiliğinin bir göstergesi olsa gerek. Şimdi sıra Mıgırdıç Margosyan beyefendide... O, İstanbul'a Diyarbakır'dan gelmiş. Herhalde Diyarbakır'dan yola çıkacak.

Mıgırdıç Margosyan

Efendim benim mikrofonum açık değil. Çünkü ben hakiki İstanbullu olmadığım için benim mikrofonu kapatmışlar. Şimdi, tabi tırnak içerisinde hakiki İstanbullu deniyor. Şöyle bir kendimce hesap ettim bu arada ben yüzde kaç İstanbulluyum diye. Şöyle bir yaşımı topladım böldüm çarptım. Beşte dört İstanbullu olmuşum. Henüz bir on beş yaş eksik İstanbulluyum. Peki, yani İstanbullu olmak çok mu büyük bir marifet? Kim isteyerek İstanbullu oluyor ki. İşte hasbelkader doğuyorsunuz, oluyorsunuz İstanbullu. E biz doğmadık ne yapalım yani. Dolayısıyla belki de iyi bir İstanbul Efendisi de olmadık. Ama aslını inkar eden madem ki haramzadedir biz ona da uymayalım. Biraz evvel konuşmalardan ben ister istemez gerçekten aldım kendimi gittim Diyarbakır'a, niçin çünkü daha dün oradan geldim. On günden beri kitap fuarı için gitmiştim. Dün de oradaki Ahmet Arif Müzesinde bir toplantı vardı. Ben de Diyarbakır'ı anlattım onlara. Şimdi de tereciye tere satar gibi geldim İstanbullulara İstanbul'u anlatacağım. Dikkatimi çeken şey şu. Yakındığımız, belki de tam ifadesiyle olmayacak, hani ah vah ettiğimiz konulara şöyle bir

bakıyorum da, buradaki şu toplantıda konuşulanları toplayın götürün çünkü Diyarbakır'daki bizim oralara, bir parantez açıp tüm bu konuşmaları koyun ortaya, göreceksiniz ki hemen neredeyse birbirlerinden kesinlikle farkı yok. Benim hasbelkader yazdığım kitaplarda bana hep şunu söylüyorlar, Hocam bu anlattığın Diyarbakır hakikaten bu mu? Benim anlattığım Diyarbakır 60 senedir Diyarbakır. Evet, evet çünkü ben oturup hayal kurmadım. Ne gördüysem dilimin döndüğü kadar kalemimle bir şeyler anlattım. Hayret ediyorlar. Şimdi ben biraz evvel aynı hayreti bir kez daha yaşadım. Hocam İstanbul'dan bahsederken şurası dutluktu, şurada üzüm bağları vardı üzüm çeşitleri falan. Ben de Diyarbakır'a uçakla indikten sonra beni orda karşılayıp alıp otele götürünceye kadar yol boyunca geçtiğim muhitler o kadar çok değişmiş ki, dolayısıyla sanki yabancı bir "diyar"daymışım gibi, ister istemez hep şunu soruyorum: "Biz şimdi nereden geçiyih? Burası neresidir?" "Hocam burası Bağlar." "E hani bağ?" Bağ yok! Oysa gerçekten oralarda bir zamanlar bağlar vardı. Ve biz o bağlara gidip üzüm çalardık. Hırsızlık yapardık. Bir defasında da mal sahibi bizi yakaladı 8-10 arkadaşlık, aşağı yukarı 11-12 yaşlarındaydık. Götürdü bizi bir ağıla keçilerin yanına hapsetti. Keçilerle arkadaş olduk! Onlar meleyip dururken, bizler de başımıza bundan sonra acaba ne gelir endişesiyle ahlayıp, vahlayıp salya sümük ağlıyoruz...İşin bu faslını geçerse, öte taraftan şunu söylemeliyim ki, ben o bağlardaki üzüm-lerin tadını hayat boyu bir daha bulamadım. Keşke diyorum bazen yine gitseydim, yine hırsızlık yapsaydım, yine ağıllara kapatılsaydım ama, o üzüm-lerden de yiyebilseydim. Bağlar denen o semte şimdi 8-10-15 katlı binalar var. Daldan dala atlayacağım. Bir Diyarbakır, bir bura. Peki niçin İstanbul'a geldim, daha da doğrusu ailem tarafından neden postalandım. Çünkü 15 yaşına kadar anadilim Ermeniceyi bilmiyordum. Beni resmen babam dışçı Sarkis, yani nam-ı diğerle dışçı Ali, deyim yerindeyse beni resman sürgün etti: İstanbul'a. "Git anadilimizi öğren adam ol!" Ben o zaman anadilin ne kadar önemli olduğunu ancak buraya geldikten sonra öğrendim. Demek ki anadilini öğrenmek başta adam olmak için ön şarttı. Neyse anadilimi öğrendim ne kadar adam olduğumu henüz bilmiyorum, bunu kestirmiş değilim. Diyarbakır'dan yola çıkıp da İstanbul'a geldiğimizde benim,

hani bilirsiniz genellikle yerli filmlerde Yeşilçam filmlerinde sırtlarındaki yatak yorganla gelirler, ya da torbalar içerisinde getirdikleri erzaklarla ilk önce Haydarpaşa'ya inerler ve ondan sonra da Haydarpaşa'dan denizi seyrederken, şaşırıp apışıp kalırlar. Ben de İstanbul'a geldiğimde gerçekten ilk kez Haydarpaşa'nın o yer yer aşınmış mermer merdivenlerinden bakıp denizi görünce ben de çok şaşırdım. Şaşırdım, ama şaşkınlıklarımız nedense hiç bitmiyordu. Bizi karşılayan insanlar da, hepimizi balık istifi bir kaptıkaçtıya koydular, şoför açtı 1948 model Chevrolet'deki cızırtılı radyosunu. Bizler 5-6 tane çocuk kimisi Lice'den ya da benim gibi Diyarbakır'dan... Adam sigarasını yaktı gidiyoruz. Gidiyoruz ama nereye gidiyoruz? Sonradan öğreniyorum. Oradan, Haydarpaşa'dan biz Üsküdar'a geçmişiz. Üsküdar'da bekledik. Derken bir vapur geldi: Suhulet, yandan çarklı, arabalı vapur. Bindik yine gidiyoruz. Şoför, ikide bir vart, vart, vart, vart klaksiyon çalıp duruyor... Nihayet döndük, dolaştık Şişli'ye geldik. İstanbul'a ayak bastıktan sonraki ilk intiba beni gerçekten çok üzdü. Çünkü gelip Şişli'de kapısının önünde indiğimiz okulun, ilkokulun yuvarlak saç tabelasında yazan şuydu: "Şişli Karagözyan Ermeni Yetimhanesi. Şu sırlar Karagözyan Yetimhanesinin arsasında Marriott Hotelinin bilmem kaç katlı binası yapıldı. E tabi İstanbul'a kalkıp gelmişsiniz sizi karşılayan bir yetimhane. İstanbul'a ayak basar basmaz kendinizi bir yetimhanede bulursanız ne yaparsınız herhalde çok da sevinmezsiniz. Üstelik bir de şunu düşünüyorsunuz. Benim babam var, anam var. Peki biz niye yetimiz, niye bizi buraya getirdiler? Getirdiler çünkü biz buraya anadilimizi öğrenmek için geldik. Anadilimizi Diyarbakır'da öğrenemez miydik? Öğrenemezdik. Çünkü orda Ermeni okulu yoktu. Peki, biz Diyarbakır'dan nereden yola çıktık? Gavur mahallesinden. Şişli'ye Karagözyan'a geldik bizi karşılayan oradaki yetimhanedeki çocuklar hepsi de aynı kıyafetler içerisinde, 10, 11, 8, 9 yaşlarındaki çocuklar hurra kapıya geldiler. Biz elimizdeki tahta bavullarla yürürken, anı zamanda da sağlam olsun diye kilit yerine çamaşır ipiyle bavullarımızı firdolayı güzelce bağlamışız. Liceli veya benim gibi Diyarbakırlı olan arkadaşlarla hep beraber koro halinde aramızda konuşuyoruz. "Ula bız nereye geldih, ne yapıyih, burası neresidir?" Tabii bizim Diyarbakır yöresinin Türkçesiyle konuşunca,

bizim bu “kaba-saba” konuşmalarımızdan yola çıkıp hemen arkasında birbirlerine “müjde”yi verdiler:

“Ula koşun koşun Anadolu’dan Kürtler gelmiş!”

Gavur mahallesinden “gavur” olarak çıktık, İstanbul’a geldik Kürt olduk. Tabii bir yetimhaneye girseniz de girmeseniz de eninde sonunda girdiğiniz mekanın kendine özgü bir kuralı var. İlk işleri, biz Diyarbakır’dan gelirken işte kendimize göre tıraş olmuşuz, saçlarımızı kestirip, dolayısıyla kendimizce derli toplu “adam “kılığına girmişiz ama nafile’. Ben o zaman 15 yaşındayım. Diğer arkadaşlar da benden 3-4 yaş daha küçük. Ben geldiğimde ortaokul son sınıf öğrencisiydim. Dediler sizi hamama götüreceğiz. Ama ondan evvel saçlarınız kesilecek. Gerçekten orada yetim olan öğrencilerden biri, zamanla saç kese kese olmuş usta! İster istemez ustanın önüne oturduk. Hepimizin saçlarını 2 numarayla güzelce kesti. Tek tük kâküller önümüze düştükçe anladık ki gerçekten bu yetimhaneden daha çok çekeceğimiz var. Sonra aldılar bizi içeri dediler hepinizi yıkayacağız. Hamam... Peki, peki de kim yıkayacaktı bizi? Ben hatırlıyorum. Diyarbakır’da babamla beraber Paşa Hamamına giderken orda tellaklar vardı, yıkarlardı. Hatta daha küçükken 10 yaşlarımda filan annemle gittiğim zaman hamamcılar kızarlardı. Derlerdi ki: “Bu sıpa, büyümüş eşek kadar olmuş, bir daha bunu getirmeyin kadınlar hamamına!” Daha sonraları bu hamam faslına babamla gittik. Herkesin evinde hamam falan yok Diyarbakır’da biz elektriği bile son zamanlarda gördük. İdare lambasıyla ders çalışırdık. Oradaki personel, hademeler, temizlik yapan yaşlı kadınlar bizi yıkayacakmış!. Yıkayacak ama, bu yaşımızda hamamın namusunu nasıl kurtaracağız? Tanımadığımız yaşlı başlı kadınlar karşımıza geçip, hadi soyunun, çabuk soyunun dediler. Melül, mahcup soyunduk. Bizi güzelce yıkadılar. İlk gün bize akşam yemeğinde patates yemeği verdiler. Böyle salçası bol eti olmayan hatta biraz da büyük parçalar halinde kesilmiş patates. Ben patatesi Diyarbakır’da yedim, ama o akşam, o gün yediğim patatesin tadını da bir daha alamadım. Çok lezzetliydi. Arkasından makarna verdiler. Bildiğimiz uzun çubuk makarna, Ancak biz o güne kadar daha makarna yemiş değiliz. Çünkü Diyarbakır’da biz makarna yemezdik, bilmezdik. Bizim yiyeceğimiz işte klasik bulgur pilavı, mercimek çorbası,

tarhana şu bu. Şehriyemiz evde yapılır, imeceyle kadınlar tarafından mini minik kesilirdi. Böyle tabağımızda solucana benzer bir şey görünce yediğimiz o güzel, lezzeti patatesin ardından yesen bir türlü yemesen bir türlü. Başımızda dikilmiş adamlar diyor ki herkes yemeğini yiyecek hiçbir şey tabakta artırılmayacak. İyi kötü makarnayı şöyle böyle ağzımızda evire çevire yedik. Bir de hoşaf. Diyarbakır'daki Şehir Sineması'nda oynayan filmlerde İstanbul'u bazen görürdük. Filmlerde başrolde oynayan kadın, kız, oğlan, esas oğlan telefonla konuşurlardı birbirleriyle. Derdik ki ya bu telefon nasıl bir şey acaba. İstanbul'a geldikten sonra Karagözyan Yetimhanesi'nde müdire hanımın odasında bir telefon ahizesi görünce bu meret şeye biraz daha hayretle baktım, çünkü telefona o kadar yakındım ki! Gelirken üç beş kuruş parayla gelmişiz. Müdire hanım dedi ki herkes parasını çıkarsın, bir deftere yazacağız. Sizin artık paraya ihtiyacınız yok. Yiyip içip yatacaksınız ama paraya ihtiyacınız olursa gelir istersiniz. Dolayısıyla herkes parasını koysun. Bir de bir defter çıkardı. Söyle ismini: Mıgırdıç, söyle ismini: Sarkis, senin ki: Bedros. İsimlerimizi tek tek kaydedip yazıyor karşısına da cebimizden çıkardığımız parayı koyuyor. Mesela Sarkis 10 lira 50 kuruş. Aristages 18 lira 5 kuruş. Ben de öyle bir şey çıkardım. Bir de bizden imza alıyorlar. Ben de önüme uzatılan o deftere bir imza attım, ama imzaman uzunluğu nerdeyse yarım kilometre! Müdire hanım dedi ki sen bu imzanla Osmanlı Bankasına genel müdür olursun... Tabii ki ben belki de İstanbul Bankasına genel müdür olurdum ama, ne İstanbul Bankasının genel müdürlüğünü biliyorum ne İstanbul'u biliyorum. O imzayı da o gün niye öyle attım onu da bilmiyorum. Şimdi bu yetimhane faslından sonra İstanbul'a, bizi götürecekler, gezdirecekler bir şeyler yapacaklar, dediler ki sizi alıp patrikhaneye götüreceğiz. Şişli'ye gittik. İki tane tramvay vagonu birisi yeşil, biri kırmızı. Ön taraftaki kırmızıların koltukları deri. Öbürleri tahta. Biz tabii bir şey bilmiyoruz, bizlere mihmandarlık yapa çocuk da bizden 3-5 yaş büyük bir "abi", hemen tramvayın ön vagonuna doğru yöneldik, hayır dedi öne değil hepimiz arkaya gideceğiz. Gittik, tramvayın camından öndekini görebiliyorsunuz. Bizim arkadaki tramvay doluyor da doluyor, yolcular ayakta. Önde millet rahat rahat koltuklarında oturuyor tek tek. Meğer o 10 kuruşmuş

bizimki 3 kuruş. Böyle bir seyahatle o Beyoğlu'ndan, İstiklal Caddesi'nde geçip gidiyoruz, o zaman trafik çift gidiş geliş tramvayı da, otobüsü de, taksisi de, daha sonraları o boynuzlular, yani trolleybüslerin hepsi de oradan gider gelirlerdi, neyse önce Taksim'den İstiklal Caddesine, ondan sonra İngiliz Konsolosluğu'nun önünden Tarlabası'ndan falan gittik. Galatasaray Okulu'nu görünce, arkadaşlarımızdan biri dedi, burası Galatasaray'ındır. Öbür arkadaş sordu, peki Fernbahçe'ninki nerede? Öbürü soruyor Beşiktaş'ınki hangisi? Biz böyle böyle nihayet kalktık gittik Kumkapı'ya. Patrikhaneye gittik çünkü bizi okuldan davet eden daha doğrusu o okulun kurucusu olan patrikti o zamanki patrik. Onun elini öpmeye gittik. Kısa boylu, Trabzon doğumlu ve buraya patrik olması için talep gittiğinde Amerika'dayken demiş ki, ben İstanbul'a gelir patrik olurum ama bir şartla. Nedir o şart? Anadolu'da yaşayan ilkokulu bitirmiş öğrencilerin, Ermeni çocukların gelip okuyabileceği bir okul yaparsanız gelirim. Peki, demişler, anlaşmışlar. O günkü politik şartlar altında da hakikaten o okul açıldı. Bizde o okulun öğrencileri olarak geldik. Okul aralık ayında açıldı lapa lapa kar yağıyordu kurdeleyi da Trabzonlu kısa boylu patrikle, onunla aynı boyda olan Fahrettin Kerim Gökay birlikte kestiler, açtılar. Bizde o okul sayesinde geldikten sonra yavaş yavaş İstanbul'u tanıdık, şu anda bulunduğumuz, söyleşi yaptığımız bu yerden aşağı yukarı 300-400 metre ilerimizde Amerikan Kız Koleji var, işte onun hemen yanındaki okul da Surp Haç Lisesi, Bağlarbaşı'ndaki yani bize şu andaki 200-300 metre uzaklıktaki okul. Şimdi fırsattan istifade bir reklam yapabilir miyim? Biz o okulun açılışında bulunduk. Tabii ruhban okulu olarak açıldığı için memleketten gelirken şunu getirin bunu getirin, havlu getirin yok bilmem ne filan, bizde bir tane ceket, pantolon bir şeyler. Dediler ki bu kıyafetleri çıkaracaksınız e okulun verdiği kıyafetleri giyeceksiniz. Okulun verdiği kıyafetler Çinlilerin o şeyi var ya, hani yakasız ceketleri, evet Maocularınki gibi, yadırgadık. Niye yadırgadık biliyor musun Vasil, sende hatırlarsın herhalde o zaman vapurdaki çımacılar da aynısını giyiyorlardı. Dışarı çıkınca utanıyoruz, yani biz neyiz, kimiz. Neyse bu arada reklamı da şöyle yapalım; ben o okula 1953 yılında geldim fakat bu okulda okumam için yaşım müsait değildi, babam Dişçi Ali, bana

dedi ki, sen ortaokulu burada bitirmek üzeresin ama zararı yok, git yeni baştan ortaokul birinci sınıftan tekrar okumaya başla, 3 senen yansın yeter ki bizim anadilimizi öğren. Ben anadilimi öğreneceğim diye 3 seneyi de silme hesaplarıyla çıktım geldim. Geldik ama evdeki hesap çarşıya uymadı çünkü meğer o zaman maarifin kurallarına göre zaten bir üst sınıfta okuyan öğrenci bir alt sınıfta okuyamıyor. Ne olacak? Ne olacak, benim palas pandıras Diyarbakır'a gitmem gerekiyor. Çünkü bu okul yeni açılmış ve 6'cı sınıftan başlıyor. İşte o zaman patrik, yok dedi bu çocuk geldikten sonra ben bunu geri göndermem. Ne yapacağız? Bezciyan Okulu'na kaydettiler beni. Bezciyan patrikhanenin karşısında bir ortaokul. Ortaokul 3. Sınıftan başladık. Başladık ama ben doğru dürüst Ermenice bilmiyorum, hiç bilmiyorum, sınıftaki çocukların hepsi sanki birer alemle-i cihan. Burada doğmuşlar, İstanbullu. Ermeniceyi biliyorlar okey. Ben bir laf etmeye kalkıyorum bizim Diyarbakır yöresiyle, acaba iki laf etmeyi becerebilir miyim, Ermenice öğretmeni bana soruyor ismin ne? Ermenice'yi, o kadarını anlıyorum, Mıgırđıç diyorum, öğretilimde hiç hatasız he tamam Mıgırđıç deyip tekrarlıyor. Oysa ben Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'nden evvel, yani ilkokulu Süleyman Nazif'te okurken öğretmenlerimiz ismimizi sorduğunda işte Mıgırđıç Agop, Toros Bedros, Ardemis işte şu bu filan derken her defasında iyi anlayamıyorlardı, çözemiyorlardı, hani Ahmet, Mehmet, Ayşe gibi isimler olmayınca, bu kez de isimlerimizi yanlış telaffuz edip, ardından da, bir daha söyle adını deyip tekrarlatıyorlardı. Oysa şimdi ne güzel yere gelmişiz, ismimi söylüyorum hiçte bir daha söyle diyen yok. Bezciyan Orta Okulu'nda anadilimi aşağı yukarı 1 sene içerisinde az-çok çözdüm, Diyarbakır'daki bildiğim Ermenicenin yanı sıra, burada öğrendiklerimle kendi kendime birtakım kelimeler icat etmeye başladım. Mesela babam dişçi, dişçiyle diş yapanın Ermenicesini birleştirdim dedim ki babam "agrakors" işi yapar. Agrakors, Ermenicede öyle bir laf yok. Doğrusu meğerse "adamnapuyj" miş! Biz aynı zamanda, bu arada İstanbul'u anlatıyoruz değil mi? Yok İstanbul'un her yerini biliyorum. Şimdi orada, yani patrikhanede yatıp, tam da karşısındaki Bezciyan'da okurken Kumkapı'ya gidiyoruz geliyoruz, sahil şimdiki tren istasyonunun geçtiği yer, zaten sahil, deniz gelip orada bitiyordu.

Orada Kumkapı'da Ermeni balıkçılar vardı. Daha doğrusu balıkçı reisleri. O balıkçı reisleri yazın yakaladıkları balıkların bir kısmını satmaz, kuruturlardı. Hani çamaşır ipine don asar gibi, çorap asar gibi bütün sahilde uskumru balıklarının asıp çiroz yaparlardı. Biz Diyarbakır'da nenemin elbiselerinin asıldığı avludaki o manzarayı orda bıraktık geldik baktık burada balıklar asılıp oluyorlar birer çiroz! 2 tanesi 5 kuruş. Kumkapı'da bizlere yemek getiriyorlardı patrikhaneye, oranın bir aşçısı vardı. Şimdi biliyorsunuz Kumkapı turistik bir yer oldu, çeşmenin etrafında. O zaman 3-4 tane salaş meyhane vardı. Onlardan bir tanesi de Vahram'ın Meyhanesi'ydi. Fakat meyhane deyince her şey var, kuru fasulye de var pilav da var, balık da pişer midye dolması da olur şu da olur bu da olur. Öyle aşhane gibi, ama aynı zamanda da içki de içilen öyle bir yerdi. Vahram'ın salonuna patrikhanedeki diğer altı arkadaşla beraber gidip geliyoruz, yiyoruz içiyoruz parasını patrikhane ödüyor. Ondandır da bayağı semizdendik o arada. Hayatımda 2 şeyi yanlış yediğimin farkındayım. İcisi Diyarbakır'da ben ilk defa muz kabuğuyla yemiştım. Gerçekten de öyle. Anam elime bir sepet tutuşturdu içinde çörek, börek. Bizim bir bayram günü Mahmut Bey diye birine gönderdi. Onlar da götürdüğüm sepeti geri boş göndermesinler diye içine bir şeyler koymuşlar, meyve falan. Diyarbakır'da bizim bildiğimiz kavun karpuz şeftali filan. Ben baktım böyle içinde değişik bir şey var ama ne olduğunu bilmiyorum. Siyahımsı, kahverengi filan. Eve gidersem bana kalmaz, ne olur ne olmaz, 7 kardeşiz. Yolda bir ısırıldım oda kala kala zamanla simsiyah olmuş, çürümüş bir muz! Her tarafıma pırtladı, attım. Kumkapı'da Vahram'ın restoranına gidiyoruz geliyoruz, alışmışız işte kuru fasulye pilav. Vahram da ehlikeyif bir adam, orda hani o meyhaneyi de para kazanmak için sanki yapmamış herkesin masasında geziyor herkesten bir firt rakı içiyor, gidiyor onun mezesinden bir çatal alıyor. Kendisine hazırladığı mezeleri onlarla paylaşıyor. Biz gene geldik 4-5 arkadaş oturduk her zamanki gibi kuru fasulye pilav isteyeceğiz. Dedi nedir bu böyle, gelin dedi beni aldı gitti mutfağın tam önüne bir tepsi içerisinde midyeler. Midye dolma yapmış henüz buğusu üzerinde. Bende midye yememişim o zamana kadar. Baktım aldı bir tanesini açtı aç dedi ağzını. Şimdi adam aç ağzını deyince bende açtım, ne yapayım. O da

hafifçe sıcak midyeyi dayadı ağzıma, bir türlü çiğneyemiyorum yutamıyorum yutkunuyorum, neredeyse kusacağım! Diyarbakır'da önce muz, sonra da İstanbul'da midye dolmasıyla ilk tanışmam böyle oldu. Çenem açıldı, siz bana deyin ki 5 dk. 3 dk kaldı, Ona göre ayarlayacağım konuşmamı efendim!. Zekânın en iyi tarifi intibak etme kabiliyeti. Yani en kısa zamanda içinde bulunduğunuz topluma intibak etme kabiliyeti. Evet, ben 76 yaşındayım 15 yaşını düşün, geriye 61 mi kalıyor. 61 senedir halen daha İstanbul'a intibak edemedim. O benim zekâmdan kaynaklanıyor herhalde! Mesela bizler Diyarbakır'da sinemada görürdük, insanlar telefonla konuşuyorlar, orada burada gezip tozuyorlar, derlerdi, daha da doğrusu bizlere göre İstanbul çocukları muhallebi çocuğuydular. Küçücük bir bıçak göster kaçacak delik ararlar, bunları biz Diyarbakır'da çocukken konuşuyorduk. Ama onlar çok güzel yumruk atarlar, onlarla boks işine girmeyeceksin. Yalan yanlış, şöyle veya bu yolla gelmişiz İstanbul'u tanıyacağız ya, onlar muhallebi çocuğu bizde dedik bari hiç olmazsa evvela şu "muhallebi"yi tanıyalım. E tabii bilmiyoruz. İstiklal Caddesinde 5-6-7-8 tane güzel muhallebici dükkânları vardı. Ben şimdi gidiyorum o muhallebici dükkânlarına fakat benim Diyarbakır'da bildiğim bir sütlaç var, anam bize pişirirdi sütlaç. Onun dışında bakıyorum burada keşkül, kazandibi, tavukgöğsü falan feşmekân bir sürü ıvır zıvır adlar altında satılan yiyecekler. Her defasında işte buralara intibak etmek için bunlardan bir tanesini istiyorum. Ama önüme gelecek nedir bilmiyorum. Bir defasında keşkül geliyor. Eh işte bir şey ama, ne bu, niye keşkül, yani bizim sütlaçtan farkı ne, pek anlayamıyorum. Aklımca, keskin zekamla yavaş yavaş İstanbul'a böyle böyle intibak etmeye çalışıyorum. Bugünkü Karaköy'deki köprü henüz yapılmadan onun yerinde eski köprü vardı, ki şimdi galiba götürdüler Sütlüce'nin oraya. O köprüye vapurlar yanaşırdı. Oradaki dubalara vapurlar yanaşır oradan İstanbul'un karşı sahillere, her tarafına, adalara, Üsküdar'a da oradan hareket edip giderlerdi. Zil çalardı, vapur kalkmak üzere bir dakika kala fasılasız "zırrrr" zil çalardı, o zil sustuğunda kapılar kapanırdı. O zil sesiyle beraber bir koşuşturma, bir koşuşturma olurdu. O arada köprü altındaki bir gazeteci devamlı bağıırıp satış yapardı. Sırası neydi biliyor musunuz? Yanlış yapmayayım şimdi burada üstadımız var:

“Apoyevmatini, Emros, Jamanak.” Ben bunların ismini köprüde o vapurlara gidip gelirken orada duydum. Jamanak Ermenice “zaman” demek, onu biliyorum. Jamanak 100 küsur 125 yıllık gazete yaklaşık. Üçüncü sıradaydı Apoyevmatini ve Emros Rumca. Bir gün bizim hemşerilerden biri beni aldı. Adaya götürecekti, gezdirecekti., 16,17 yaşındayım artık. Geldik köprüye ben de her zaman olduğu gibi nedense her şeyi bilen havalarındayım, kısacası ukalanın tekiyim! Nasıl dedi, İstanbul’u beğendin mi, güzel mi? Her tarafını öğrendin mi? Tabii öğrendim dedim. Peki dedi bu vapurlar nereye gidiyor biliyor musun? O zamanlar vapurların kenarında, girişlerde, kaptan köşkünün hemen altında minik tabelalarla vapurların uğrayacakları yerleri belirten bir şeyler koyarlardı. Mesela vapur çıkacak nereye gidecek Üsküdar’a. Üsküdar, Kuzguncuk, Çengelköy bilmem ne. Ben daha bu olayın farkında değilim, o kadar bilmiyorum. Biliyorum dedim, öğrendim dedim. Dedi peki bu karşıdaki vapur nereye gider? Hemen Sirkeci’nin oraya demirlemiş vapurun ucunda kocaman harflerle Yalova adı yazıyor ya, hemen cevabını veriyordum; Yalova’ya gider. Ama onun hemen yanında da eskiden Ankara adlı vapur vardı, tam o sırada o da orada demirliydi ama, bu geminin Ankara’ya gidip gitmediğini henüz çözememiştim! İşte böyle vukuatlarımız da oluyordu. Biraz biraz böyle çözdük. Eskiden Karaköy’de bir bir kadın vardı. Emanetçi Sultan. İstanbul’a ilk gelenler vapurla karşıya geçtikten sonra asker, öğrenci, şu, bu neyse. Karaköy’de emanetçi Sultan’a gidiyordunuz, bavulunuzu veriyordunuz size bir fiş veriyordu. 18 numara diyelim. Bir de bavulunuzu onu yapıştırıyordu. 1 lira veriyordunuz çekip gidiyordunuz. Bir gün, iki gün, üç gün sonra geliyordunuz bavulunuzu, sepetinizi, yorganınızı alıyordunuz. Emanetçi Sultan’da hiçbir şey kaybolmazdı. Bu konuda söyleyecek, anlatacak çok var, ancak zaman dar! Hocam, yine biliyorsunuz İstanbul lehçesi dediniz değil mi? Yok. Aslında bizim konuştuğumuz lehçe daha güzeldi. Ermeniler böyle geleorum, gideorum... O lehçe artık yok neredeyse hepten tükendi. Şimdi sözlerimi toparlıyorum. Eğri oturup doğru konuşalım deriz. Ancak ben doğru oturdum ama eğri konuşacağım. İstanbul evet taşıyla toprağıyla altındı, bugün de taşı toprağıyla hesapta altın ama İstanbul’da o zaman 800.000 kişinin yaşadığı o İstanbul’da ben de

yaşadım. Ama bütün bunların yanında beni en çok üzen olaylardan birini, yani 6-7 Eylül Olayları'nı o adını bahsettiğim okulda yaşadım. 17 yaşımıdaydım. O gece geldiler okulumuzu yakmak istediler. 6-7 Eylül gecesi. O gün, o sabah Karaköy'e, orada okuduğum Getronagan Lisesine giderken yola fırlatılmış, vitrinleri kırılmış ne kadar kasap varsa, hepsinden kesilmiş koyunların yanı sıra, keza ne kadar kömür-cü varsa, onların mangal kömürleri de sokaklara atılmıştı.. Her taraf kırık dökük camlar camekânlar.. Acı ama gerçek olan bir de böyle bir İstanbul anımız ne yazık ki var. Umut ederim, bu tatsız tuzsuz, hoş olmayan, nahoş olayları bir daha yaşamayız. En güzeli, İstanbul'un muhallebi yiyen çocukları gibi güzel güzel, tatlı tatlı muhallebi yemeye hep birlikte devam edelim. Teşekkür ederim.

Beşir Ayvazoğlu (soru-cevap)

Mıgıdıç Margosyan Beyefendiye teşekkür ediyoruz. Hakikaten lezzetli konuşmalardı. Vaktimizin nasıl geçtiğini anlayamadık. Eğer söylemek istedikleri son bir şeyler varsa beşer dakika daha söz vermek isteriz. Ama yorulduk diyorsanız toplantıyı kapatabiliriz. Ne dersiniz? Evet, sorular varsa alabiliriz. Buyurunuz.

Katılımcı 1: Mazi, gerçekten geçmiş durumda. Şu anda modern bir çağda yaşıyoruz, ama haliyle de bağlar kopmuş durumda. Öyle gözüküyor şu anda. Maziyle bağı koparırken, sizlere söylüyorum, ben artık modern insan denilen bu insanı tanıyamıyorum. Yani bir kişilik kaybı var. Benim ne olduğum belli değil. Mesela ben Türk-Sünni bir insanım. Bundan şüphe duymaya başladım. Yani ne demek Sünni, ne demek Türk? Ben emekli öğretmenim, onu da söyleyeyim. Yani şu anda ben bunalımdayım. Çünkü kimseye güvenemiyorum. Kendimi sorguluyorum, kendimden de şüphe duymaya başladım. Modern insan belli değil.

B. Ayvazoğlu: Beyefendi bu sempozyumun konusu bu değil. Kimlik problemlerinin tartışıldığı bir sempozyumda bu meseleler konuşulabilir. Sorularınız konuşulanlarla ilgili olursa memnun oluruz.

Katılımcı 2: Biri Mıgırđıç Bey'e, biri de Mihail Bey'e iki kısa sorum var. Siz o dönemde Ermenice öğrenmek için İstanbul'a gelmek durumunda kaldınız. Peki, o yakın coğrafyada mesela bir Ermenistan, Nahcivan ya da bir Gürcistan'da böyle bir imkân yok muydu? İkinci sorum da Mihail Bey'e olacak. Belli bir dönemde 120 bin İstanbullu Rum'dan bahsetmişsiniz. Bunların bir kısmı Beyoğlu'nda yaşıyor, bir kısmı Hisar'da. Aralarında sınıf farklılığı var, belki de nüfusun fazla olmasından dolayı. Rumların sayısı azaldıktan sonra bu sınıflar arasında yakınlaşma oldu mu? Mesela nüfus beş bine düşünce sınıf ayrımı ortadan kalktı mı, ben onu merak ediyorum.

Mihail Vasiliadis: Rumlar arasında mı?

Katılımcı 2: Tabi Rumlar arasında mesela nüfus 5.000'e düşüyor. Bunların öyle bir ayrım olabiliyor mu? Mesela 3.000'i Beyoğlu'nda 2.000'i Hisar'da. Yoksa her Rum artık birbiriyile kucaklaşıyor mu? Biz artık birbirimize destek olmalıyız o sınıf ortadan kalksın. Böyle bir şey var mı? Bunu öğrenmek istiyorum. Çok teşekkür ederim.

Mıgırđıç Margosyan: Ben hemen çok kısa cevap vereyim. Diyarbakır'dan Ermenistan'a ve yahut da Nahcivan'a gidip de Ermenice öğrenmek gibi bir lüks zaten bahis konusu değildi. Zaten Rusya'ya, Ermenistan'a, daha da doğrusu Sovyetler Birliğine gitmek de mümkün değildi. Dolayısıyla böyle bir şey olanaksızdı.

Katılımcı 2: Legal veya illegal bağlantılarla, siyasi olarak falan...

Mıgırđıç Margosyan: Hayır hayır. Hiçbir şey yoktu. Zaten Diyarbakır'dan İstanbul'a gelmek bile lükstü. Yani bırakın anadilinizi falan, hatta ticaret için Anadolu'dan kalkıp da İstanbul'a gidip de sonra dönenlere "ula bak bu adam var ya, İstanbul'a gitmiş" diyerek yoldan geçen kimi insanları gösterip, gıpta ederlerdi. Olay buydu.

Mihail Vasiliadis: Rumlar, İstanbul'a çok bağlı bir toplumdur. Birçok çevrenin eritme çabalarına rağmen. O 6 Eylül olaylarına rağmen. 1964 yılına geldiğimizde İstanbul'da 90.000'in üzerinde Rum vardı. Ama 18 ay sonra bu nüfus 30.000'e düştü. Yani her üç Rum'dan ikisi İstanbul'u terk etmek zorunda bırakıldı. Bunun nedeni de şuydu. O dönemde hükümet Mustafa Kemal'le Venizelos'un esinlendiği 1930 anlaşmasını iptal etti ve İstanbul'da yaşamakta olan 13.000 Yunan vatandaşı Rum'u İstanbul'u terk etmek zorunda bıraktı. 24 saat içerisinde. Son zamanda sergisi oldu "20 Dolar 20 kilo"lar İstanbul'u terk etmek zorunda kaldılar. Tabii 13.000 kişi demek aynı zamanda 13.000 aile demektir. 13.000 ailenin 18 ayda çekip gitmesi bu durumu getirdi. Yani 90.000 kişilik bir nüfus 30.000'in altına düştü ve orada da durmadı. Kıbrıs olayları nedeniyle büyük bir hızla eridi. Bugün 2.000 kişilik bir topluluk kaldı. 2.000 kişilik bir topluluğun çok daha birbirine yakın olması gerekiyor mantıken ama artık 2.000 kişilik toplum dağılmış İstanbul'da. Benim gazetenin tirajı şu anda 600'e düştü. Hâlbuki zollerde 30larda Türkiye'de en çok satan gazetesiydi. Cumhuriyet'ten fazla satıyordu. 600 aile kaldı daha doğrusu 605 aile 610 aile kaldı. Bu 600 aileye gazete yetiştiriyorum gerisine ulaşamıyorum çünkü uzaktalar. Bunların bir kısmı Beyoğlu'nda bir kısmı Kurtuluş'ta bir kısmı Şişli'de bir kısmı Kadıköy'de Adalar'da falan olduğu için birbirlerinden uzak artık birbirleriyle iletişim içinde yaşamaları pek mümkün değil. Mecburen kendilerini büyük çevreye uydurmak zorundalar. Onun içindir ki anadillerini konuşmakta zorluk çekiyorlar çünkü artık çevresiyle bu lisanı konuşmak durumunda değil. Bundan yola çıkarsak üç çocuk yapmak da işe yaramayacak. Zaten yaş ortalamamız 60'ın üstünde. Nasıl büyüteceğiz? Dolayısıyla artık "Rum Rum" "caretta caretta" durumundayız. Toplumun kurtulabilmesi ve bu mozağin İstanbul'dan tamamen kaybolmaması için olanaklar var yöntemler var ama burada bunların görüşülmesi mümkün değil. Ayrı bir seminerin meselesi olan bir durum bu.

Katılımcı 3: zamanı çok aştık farkındayım ama öncelikle bu organizasyon için çok teşekkür ediyorum. Osmanlı İstanbul'u farklı milliyetlerden konuşmacıların burada görülmesi... Benim Erol Bey'e

ve Ahmet Güner Sayar Hocama birer sorum olacak aslında ortak soru. İstanbul'un Ahmet Güner Sayar Hocamı biliyoruz Gölpınarlı kitabından. Gölpınarlı ile karşılaşmanız bir sahafın önünde gerçekleşiyordu. Erol Bey'in de kitap kurdu olduğunu söylediniz. İstanbul'daki kitapla tanışmanız. İstanbul'la mekân olarak sahaflarla tanışmanız ve sahaf kültürü edebi muhiti belki küllük ortamları nasıldı? Buralara girip çıkmalarınız, kimlerle karşılaştınız? İstanbul bu anlamda bize neler söylüyor çocukluğunuzdan. Bunları dinleyebilirsek... Çok teşekkürler.

Erol Üyepazarcı: İstanbul'un bazı semtleri diğerlerinden de çok şanssızdır. Bayezit, Laleli böyle semtler. Halit Ziya Uşaklıgil "En güzel İstanbul Türkçesi'nin Laleli'li hanımefendiler konuşur" der. Nerede o eski Laleli; nerede o eski hanımefendiler, Sahaflar Çarşısı da bu şanssız mahallerden biri. Bugün bütün dükkanlarında yeni kitaplar ve okul malzemeleri satılıyor. Eski sahaflardan bir İbrahim Manav Bey kaldı; o da dükkanına pek uğramıyor. İstanbul'daki Sahaflar Çarşısı'nın sahaflar diye ismi kaldı ama hususiyetini çoktan yitirdi.

Eski İstanbul'da eski kitaplar yalnız Sahaflar Çarşısı'nda satılmazdı; her mahallede bir sahaf vardı. Hatta kiralık kitap da verirlerdi. Rehin olarak okul pasomuzu verirdik; günlüğü beş, on kuruşa kitap alır; okur iade ederdik. O bakımdan kitapla tanışmam çok kolay olmuştu. Tabii ki Sahaflar Çarşısı'nda çok iyi ve saygın sahaflar vardı; onlarla samimi ilişkilerim de oldu ama Beşir Beyefendi'nin işaret ettiği gibi burada sahaf ve eski kitaplarla ilgili hatıralarımı anlatmağa başlarsam en az altı saat anlatırım, siz de dinlersiniz! Bu bakımdan kısaca değinmeye çalıştım ama şunu belirteyim ki sahaf mesleği İstanbul'da hâlâ var; iyi sahaflar hâlâ mevcut. İstanbul'da kaybolmayan, kaybolmaması gereken mesleklerden biridir sahaflık. Hâlâ iyi sahafaların olması bir kitapsever olarak bizi teselli ediyor.

Ahmed Güner Sayar: Ben Sahaflar Çarşısı'nın müdavimi olmaya başladığım zaman üniversite öğrencisiydim. Allah hepimizin sonunu hayreylesin. İnsanoğlunun hayatının sonunun ne olduğunu

bu çarşıda gördüm. Bir insan vefat ediyor, ‘ben mezara’ malım mezada’ misali, Çarşı’da yere serilen kitapları görünce çok üzülürdüm. Ama asıl söylemek istediğim, Sahhaflar Çarşısı’nın ülkemizdeki kültürel dönüşümünün en önemli kırılma noktalarından biri olmasını burada tespit ettim. Eski yazı kitaplar, emin olun yerlerdeydi. Çok ufak paralarla onları alabilirdiniz. Sonra bu kitaplar yerden kalktı, tezgâhlara, sonra raflara ve en sonunda, 4 yıldızlı, 5 yıldızlı Taksim’deki otellerin müzayede salonlarına taşındı. 20 yaşımıdaydım. Çarşı’da sırf yazma kitap satan bir kişi vardı. Sahhaf Raif Yelkenci’ye gitmek, onunla sohbet etmek arzu ve ihtiyacını duyduğumda 20 yaşındaydım. Fakat ona mülaki olabilmek bir meseleydi. Ne yapmam lazım? Dedim ki, ‘Efendim! yazma Yunus Divanı arıyorum.’ Adamcağızın çok hoşuna gitti, baktım beni ciddiye aldı, muhatabını kaybetmek istemiyordu. Baktı bana... “Bekler misiniz?” dedi. “Ne beis efendim, beklerim,” dedim. Daha sonra gittiğimde, ipler koptu. “Evladım! Epey zamandır, yazma Yunus Divanı düşmüyor,” dedi. Bunun üzerine dedim ki “Efendim, beklerim,” dedim, “Yalnız ben bu arada Abdülbaki Gölpınarlı’nın 1936 senesinde çıkardığı Yunus Emre kitabını okudum,” dedim. Keşke okumaz olaydım. Adamcağızın yüzü birden değişti. Meğerse kavgalıarmış, ben ne bileyim. Tatsız bir iki şey söyleyince, “Ama efendim,” dedim, “kitabında sizden kardeşim Raif diye bahsediyor.” “O senelerce önceydi!” dedi. Ben baltayı taşa vurduğumu anladım ama bir sohbet kapısı da kapanmış oldu. Meğerse Süheyl Bey’in can dostlarından biriymiş, tabi bunları bilemiyorsunuz. Kısaca söyleyeyim Sahhaflar Çarşısı, üniversite dışı bir üniversiteydi. Orada yazısız kültür vardı. Her sahhafın dükkânı minyatür bir sohbet meclisiydi. Mesela *Niyazi-i Mısri Divanı*’nın alan kişi ile, Hazret’in divanından bir şey okurlardı, ben de onları dinlerdim. Böyle bir kültür ortamıydı orası! Bugün nasıl Vefa semti müteveffa ise, veya biz Vefa semtini bir sirke şişesinin üzerinden ancak tanıyorsak, biraz karamsar bir tablo çiziyorum ama, bir İstanbul çocuğu olarak bir gerçeğin yaptırım günün altını tekrar çizmek isterim: Paranın yaptırım gücü, olayların tarihini tespit ediyor, şehrin fizyonomisini bozuyor. Bizler esiriz, bunu lütfen kabul edin. Avcumuzun içinden kaçan bir İstanbul’u yaşıyoruz, üzülerek bunları anlatıyorum, üzülerek söylüyorum; merkezi İstanbul’da

1950-1960 yılları arasında, yol açıyorum diye 60 tane mescidi yıkmışlar. Onun için Demokrat Parti, aradan geçen bunca sene sonra dahi kendisini toparlayamıyor. Dikkat buyurun; Allah'ın alanına girmek tehlikelidir. Çünkü her bir mescit, Allah için yapılmıştır. Buna kiliseleri de dâhil edersiniz. Demek ki, gayretullaha dokunan iş yapmamak lazım. Bunun için merkezi İstanbul'da Ahmed Amiş Efendi Hazretleri'nin kelâm-ı âlisini tekrar zikrederek, "Fatih İstanbul'un Medine'sidir" derken, demek oluyor ki, Medine'ye dokunmamak lazım. Bu bakımdan, üzgünüm, bu karamsarlığımı muhafaza ediyorum. Paranın yaptırım gücü asırlarca daha devam edecektir. Ama ne yapalım ki, ben biten bir rüyanın sonunu yakaladığımı ifade edip, bu da benim kişisel tarihimin bir ikramını, şu anda 20 yaşındaki bir çocuğa bu anlattıklarım hiç bir mana ifade etmez. Bu duygularla hepinize saygı ve selamlarımı sunarım.

Mihail Vasiliadis: Bir cümle ilave edeyim: Biz eski İstanbul'u konuşurken eski bir hali eski bir kişiliğimizi konuşuyoruz. Zannediyorum ki torunlarımız eski İstanbul'u konuşurken bu bizim sinirimize dokunan o gökdelenleri yâd edecekler nerede o güzel gökdelenler diyecekler. Dolayısıyla hiç üzülmemek gerekir. İstanbul herkesi İstanbullulaştıracaktır. Teşekkür ederim.

Beşir Ayvazoğlu: *Evet, efendim Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu'nu bu lezzetli oturumla kapatmış bulunuyoruz. Sabrınız için teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.*